

HITEK ÉS EMBEREK

Horváth Zsuzsa tanulmányai

kisegyházakról, vallásos mozgalmakról

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial statements. This includes not only sales and purchases but also expenses, income, and any other financial activity.

The second part of the document provides a detailed breakdown of the accounting cycle. It outlines the ten steps involved in the process, from identifying the accounting entity to preparing financial statements. Each step is explained in detail, with examples provided to illustrate the concepts.

The third part of the document discusses the various types of accounts used in accounting. It categorizes accounts into assets, liabilities, equity, revenue, and expense accounts. It also explains the normal balances for each type of account and how they are used to calculate the net income or loss for a period.

The fourth part of the document discusses the importance of adjusting entries. It explains how these entries are used to ensure that the financial statements reflect the true financial position of the company at the end of the period. Examples are provided to show how adjusting entries are recorded and how they affect the financial statements.

The fifth part of the document discusses the preparation of financial statements. It outlines the steps involved in preparing the balance sheet, income statement, and statement of owner's equity. It also discusses the importance of comparing the financial statements to the company's budget and to industry trends.

The sixth part of the document discusses the importance of internal controls. It explains how internal controls are used to prevent and detect errors and fraud. It also discusses the various types of internal controls, such as segregation of duties, authorization, and physical controls.

The seventh part of the document discusses the importance of ethics in accounting. It explains how accountants are expected to act in a fair and honest manner and to follow the principles of the accounting profession. It also discusses the consequences of unethical behavior and the importance of reporting any suspected wrongdoing.

The eighth part of the document discusses the importance of communication in accounting. It explains how accountants must be able to communicate effectively with their colleagues and with management. It also discusses the importance of providing clear and concise financial information.

The ninth part of the document discusses the importance of technology in accounting. It explains how technology is used to automate accounting processes and to improve the accuracy and efficiency of the accounting system. It also discusses the various types of accounting software and the benefits of using such software.

The tenth part of the document discusses the importance of continuing education in accounting. It explains how accountants must stay up-to-date on the latest developments in the field and how they can do so through continuing education programs. It also discusses the various types of continuing education programs and the benefits of participating in such programs.

HITEK ÉS EMBEREK

Horváth Zsuzsa tanulmányai

kisegyházakról, vallásos mozgalmakról

**Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Szociológiai-Szociálpolitikai Intézete**

**Budapest
1995**

Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Csákos Mihály
Lektorálta: Iványi Gábor és Kemény István
Technikai szerkesztő: Iványi Erika
Grafika: Bujáki Katalin
Címlap: Kőből Vera
Számítógépes szerkesztés: Horváth József
Nyomás és kötés: CORNER BT.

A szövegek gondozását
a Pro Renovanda Cultura Hungariæ Alapítvány
támogatta

ISBN 963 462 707 2

Wesley János
Lelkészképző Főiskola Könyvtára

240963

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Szociológiai-Szociálpolitikai Intézetének
kiadványa.

Felelős kiadó: Némédi Dénes
Nyomtatta és kötötte a Dabas-Jegyzet Kft.
Felelős vezető: Marosi György ügyvezető igazgató
Munkaszám: 95-0606

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS

Egy magyar vallásszociológus élete és kutatásai (Csákos Mihály)	9
--	---

VALLÁSSZOCIOLÓGIAI TANULMÁNYOK

Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség egy gyülekezetéről	33
A valláskutatásról	149
Egy szabadkeresztyén gyülekezet	153
Két szintetizáló vázlat	233
Az egyház kovászja: a bázisközösségi mozgalmak Magyarországon	243
Az állami egyházpolitika és a kisegyházak 1945 után	283
Kutatási tervek a kilencvenes évekre	301
A Hit Gyülekezetének szociológiai sajátosságai	323
A vallási pluralizmusról	339
Vallás – veszély – valóság	347
Mennyire veszélyesek a kis vallási közösségek a társadalomra?	355
Új vallásos mozgalmak	363

A VALLÁS KÖRÉN TÚL

Vélemények a társadalmi különbségekről	369
Női sorsok Budapest egyik munkáskerületében	395

FÜGGELÉK

Horváth Zsuzsa életében megjelent munkái	457
A hivatkozott művek jegyzéke	459
Rövidítések	469

BEVEZETÉS

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 13.5 million, and the number of people aged 75 and over has increased from 4.5 million to 6.5 million (Office for National Statistics 2000).

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people in the UK. The Department of Health (2000) has published a strategy for older people, which sets out a vision for the future of health care for older people. The strategy is based on the following principles: older people should be able to live independently and actively; older people should be able to access the services they need; and older people should be able to participate in decisions about their care.

The strategy also sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. These include: to improve the quality of life of older people; to reduce the number of older people who are dependent on others; to ensure that older people have access to the services they need; and to ensure that older people are able to participate in decisions about their care.

The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK. It sets out a vision for the future of health care for older people, and sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK.

The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK. It sets out a vision for the future of health care for older people, and sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK.

The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK. It sets out a vision for the future of health care for older people, and sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK.

The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK. It sets out a vision for the future of health care for older people, and sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK.

The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK. It sets out a vision for the future of health care for older people, and sets out a number of key objectives for the future of health care for older people. The strategy is a key document for the future of health care for older people in the UK.

EGY MAGYAR VALLÁSSZOCIOLÓGUS ÉLETE ÉS KUTATÁSAI

Magyarországon mindig is nagyon kevés vallásszociológus volt, és 1994 decembere óta még kevesebb van. Horváth Zsuzsa elhunytával a legkevésbé kutatott terület, a szabad-egyházak veszítettek elsősorban, de veszített mindenki, aki a vallásszabadságot és a toleranciát értéknek tartja.

Két okból is nehéz volt összeállítanom és bevezetnem ezt a kötetet, amely Horváth Zsuzsa kutatói munkáját foglalja össze. Egyrészt azért, mert felnőtt életemnek két-harmadában a legszorosabb szálak fűztek hozzá, tehát vigyáznom kell, hogy ne engedjek teret a személyes elfoglaltságnak. Másrészt azért, mert Zsuzsa fiatalon halt meg: még nem volt 45 éves. Így nem foglalta össze munkásságát, még csak nem is tervezte ezt, sőt – mivel nehezen író fajta volt – összességében is keveset publikált. Munkája olyan, mint a jéghegy: a java része nem látható. Több ezer oldalt kitevő interjúkban, jegyzetekben, elemzésre összegyűjtött dokumentumokban, ezekhez fűzött kommentárokbán, kutatási tervtanulmányokban rejtőzik az íróasztalában, lakásunk polcain és ládáiban.¹ Ráadásul Zsuzsa sorsa úgy alakult, hogy kevéssé jutott hozzá e munkák folytatásához. Sok olyan kutatást is kellett végeznie, amely nem esett fő érdeklődési körébe, s e kötelezettségek becsületes teljesítése – mert a köteleiséget nem volt

¹ Egyelőre csak terv, hogy ez az anyag hozzáférhető legyen a kutatók számára megvalósításában e kötet jelenti az első lépést.

hajlandó személyes érdeklődése mögé szorítani – sok időt és energiát vett el tőle.

Horváth Zsuzsa életére általában jellemző volt ez a feszültség a körülmények kényszere és a szilárd önmeghatározás között. Kutatásai a kommunista rendszerben már témájuk miatt is a „tűrt” és a „tiltott” tevékenységek határán mozogtak. A nyomozók rendszeresen érdeklődtek utána, de neki egy pillanatra sem jutott eszébe más területet választani. Rákényszerülni nem egyszer rákényszerült: amikor a kutatóintézetből elbocsátották, kutatásszervezőként egy egészségügyi kutatásban dolgozott, később egy rövid ideig adminisztrátor is volt. Miközben odaadással ellátta ezeket a munkákat, érdeklődését olvasással elégítette ki. Amikor több évig állás nélkül maradt, butikosoknak festett ruhákat, hogy pénzt keressen. A rendszer politikai ellenzékét támogató külföldi alapítványok segítettek hozzá, hogy előbb rövid látogatásokat tegyen Párizsban és Londonban, ahol módja volt vallásszociológusokkal találkozni (többek között a Keston College-ban), majd hat hónapot Amerikában töltsön – már 1988–89-ben – vallásszociológiai tanulmányokkal. A rendszerváltás sem hozott hirtelen változást az életében: rehabilitálása még mindig nem történt meg. Barátai csak apró lépésekben tudták hozzásegíteni, hogy az MTA Szociológiai Intézetében kutatói állást kapjon. Itt már szakmai munkát végzett ugyan, de nem a vallásszociológia terén. Amire egy ilyen tárgyú pályázatára végre támogatást nyert, betegsége már meggátolta abban, hogy valóban elvégezze, amit tervezett.

Mindeközben állandóan gyűjtögette a kutatási témáira vonatkozó információkat: szakkönyvekből, legkülönbözőbb hitű látogatóitól, rádióból-televízióból-sajtóból. Jegyzeteket készített, megjegyzéseket írogatott az összegyűjtött anyaghoz. Tanácsokkal segítette a hozzá fordulókat: mind az egyetemi hallgatókat, mind a különböző

egyházak képviselőit, tagjait. Ha szükség volt rá, konferenciákon, sajtótájékoztatókon, más rendezvényeken betegen is jelenlétével, hozzászólásaival igyekezett védeni a meggyőződés szabadságát.

Kutatói „pályája” így nem lehetett, csak kutatói élete. A pályakezdés három évét (1976–79), amelyet két szabadegyház rendszeres, programszerű kutatása töltött ki, az elbocsátás zárta le. A következő tizenöt évet, amelyben Zsuzsa csak eseti, alkalmi munkákat tudott végezni saját érdeklődési körében, személyisége, emberi és kutatói magatartása foglalta egységbe. Eközben foglalkozott a bázisközösségi mozgalmakkal, elemezte a kommunista egyházpolitikát, több mint 1500 oldalas életútinterjút készített Éliás József református lelkésszel², igyekezett folytatni a szabadegyházak körében kezdett kutatásait, a kilencvenes évek „szektavitáiban” pedig határozottan kiállt a vallásszabadság mellett. A politikai, foglalkoztatási és egészségi körülmények kényszere és a szilárd önmeghatározás feszültségében az utóbbi volt az erősebb: Horváth Zsuzsa minden nehézség közepette olyan életet élt, amelyet – a számára lehetséges életek közül – mindvégig ő választott magának.

Meggyőződés és vallásszociológia

Horváth Zsuzsa, akiben ismerősei annyira becsülték a következetes tartást, mégis bizonyos értelemben megalakulásból lett vallásszociológus. Szerencsésebb csillagzat alatt – például Amerikában vagy Franciaországban – valószínűleg másként alakult volna az útja. Amikor ugyanis a

² Sajnos kötetet nem tudtak szerkeszteni az érdekes kortörténeti dokumentumból, amely a Jó Pásztor tevékenységétől a református egyház ötvenes évekre li helyzetén át napjainkig tartó évtizedeket öleli fel. Zsuzsa halála után egy hónappal, 1995 januárjában Éliás József is elhunyt.

hetvenes években, egyetemi tanulmányai során érdeklődése egyre inkább a szociológia felé fordult, elsősorban a szociálpszichológiai mozzanatok érdekelték, mindenekelött az emberek meggyőződésének változása. Az elméletileg kézenfekvő vizsgálati terep a politikai meggyőződés lett volna, de ez az akkori Magyarországon lehetetlen volt. (Nem egyszerűen a politikai tilalmak miatt, hanem az igazi politikai szféra hiánya miatt is: maga a kutatandó tárgy nem létezett.) Így jutott Horváth Zsuzsa arra a következtetésre, hogy ha egyáltalán vizsgálható Magyarországon a meggyőzések változása, akkor esetleg a vallási meggyőzések terén, hiszen egyházak és hívek mégiscsak voltak, ha politika nem is volt.

Azt, hogy éppen a szabadegyházak (kisegyházak vagy szekták) felé fordult, az a feltételezése döntötte el, hogy ezekben nagyobb a hívek mozgása, azaz könnyebb lesz köreikben olyan személyeket találni, akiknek a meggyőződése változott vagy éppen változóban van. Mint a kutatói életrajzok általában, ezen a ponton az ő életútja is bepillantást enged abba, hogy milyen tudományon kívüli mozzanatok befolyásolják a tudomány alakulását. Ez a feltételezés ugyanis nem alapult semmiféle vallásszociológiai előtanulmányon, mégis ez döntötte el, hogy Horváth Zsuzsa vallásszociológus és ezen belül elsősorban a szabadegyházak kutatója lett.

„Szabadegyházak (kisegyházak vagy szekták)” – e szavakkal jeleztem érdeklődésének tárgyát, és ez a nehézség némi magyarázatra szorul.

A vallásszociológia fiatal tudományág, de a szociológiával azért egyidős. Azok, akiket a szociológia atyjaiként szokás emlegetni – Max *Weber*, Emile *Durkheim* –, egyúttal a vallásszociológia alapító klasszikusai is. Már az ő műveikben megjelenik az a fogalompár, amely azóta is sok vihar középpontjában áll mind a tudományban, mind a

vallási és politikai életben: az *egyház* és a *szekta* szembeállítás.

A „szekta” szó a magyar köznyelvben negatív értékű, sőt pejoratív értelmű a nagyegyházakkal szemben; a szociológiai szaknyelvben azonban értékmentes terminus, magyarul éppúgy, mint más nyelveken. Ha Horváth Zsuzsa magyarul megjelent írásaiban mégis eltér a szaknyelvtől, és többnyire a szabadegyházak, illetve kisegyházak kifejezéseket használja, ez azért van, mert nem várhatván el az olvasóktól, hogy ismerjék a vallásszociológiai szaknyelvet, inkább olyan szavakat választott, amelyek a köznyelvben sem hordoztak implicit negatív értékítéletet. A hetvenes évektől kezdve az utóbbi idők „szektavitáihoz” fűzött hozzászólásaiig nem egy alkalommal állt ki ezzel kapcsolatban egymás érzékenységének tiszteletben tartásáért.³

Ami a köznyelvben a negatív/pejoratív felhangok tárgyi alapjául szolgál, az egyébként lényegi elem már Max Weber (1992) megkülönböztetésében is. Ő a társadalomhoz való viszonyuk alapján tesz különbséget a vallásosság fajtái és szervezeteik között. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy Weber egyháznak tekinti azokat a szervezeteket, amelyek hozzájárulnak az adott társadalom kultúrájának fenntartásához, szektának pedig azokat, amelyek attól eltérő kultúrát követnek. Ez a megkülönböztetés természetesen nem a „jó” és a „rossz” megkülönböztetése, nem értékítélet. A hétköznapi gondolkodásmód éppen ellenkező irányú logikát követ, mint Weber. Abból indul ki, 1) hogy *vannak* egyházak és *vannak* szekták; 2) eleve „tudja”, hogy az egyház jó, a szekta rossz, és azt is, 3) hogy melyik szervezet egyház és melyik szekta. Így aztán készen adódik az egyes csoportok megítélése is.

³ Lásd kötetünkben különösen „Az állami egyházpolitika és a kisegyházak 1945 után”, „A vallási pluralizmusról” és a „Vallás – veszély – valóság” című írásokat.

A szociológusok Weber után jó ideig nem tudtak kilépni ebből a fogalmi dichotómiából. Ernst *Troeltsch* (1931) szerint az Evangéliumból logikailag következik, hogy létezen konzervatív egyház és perfekcionista (azaz tökéletességre törekvő) szekta. Többen magát a dichotómiát próbálták finomítani: például D. A. *Martin* (1962) a felekezet fogalmát vezeti be a szektával szembeállítva, mondván, hogy míg a felekezet mérsékelt, a szekta mindig szélsőséges (közösségi vagy anarchista, aszkétikus vagy szabados, szorosán kötött rítust követ vagy teljesen kötetlen stb.).

A finomítások ellenére felgyűltek azok a tapasztalatok, amelyek így sem illettek bele az egyszerű dichotóm kategóriarendszerbe. Különösen az európai kultúrkörön kívüli vallások elemzésére nem volt alkalmas ez a keret; de azon belül is nagyon sok besorolási nehézség adódott (a kvékek sem nem közösségelvűek, sem nem anarchisták; a pünkösdiek sem nem aszketikusok, sem nem szabadosak stb.). Hozzátehetjük, hogy társadalmanként is változhat az, hogy egy vallási közösséget egyházként vagy szektaként azonosítanak. Például egyes vallásszociológusok írásában szektaként szerepelnek az unitáriusok, akiket mifelénk egyháznak szokás tartani. Szekta és egyház elhatárolása tehát sosem teljesen egyértelmű és nem is állandó.

A negyvenes évektől kezdve a vallásszociológusok már mind az egyháznak, mind a szektának több típusát különböztetik meg. Az egyik legjelentősebb vallásszociológus, Bryan R. *Wilson* egyik tipológiájának (Wilson, 1963) az a sajátossága, hogy éppen a környező társadalomhoz való viszonyuk alapján állapít meg típusokat a szekták között. Megkülönböztet térítő (conversionist), forradalmár (revolutionary), befelé forduló (introversionist), befolyásoló (manipulationist), megtapasztaló (thaumaturgical), reformista (reformist), utópikus (utopian) szektákat. Az a tény, hogy a vallásszociológiában járatlanok számára már ezek az elne-

vezések is szokatlanok és furcsák, maga is jelzi, hogy itt sajátos kategorizálásokról van szó, amelyeknek semmi kö-zük a szekták körüli hétköznapi vitákhoz. Ugyanakkor a kategóriákat megalapozó elemzések hozzájárulnak a vallási közösségek és magatartások, valamint a társadalom egészé-vel való kapcsolatuk jobb megértéséhez.

A szociológiai megértés nagyon lényeges eleme az, hogy eltekint a vallási tartalmaktól, nem vesz figyelembe teológiai szempontokat. „Mi itt egyáltalán nem a vallás »lényegével«, hanem egy meghatározott fajtájú közösségi cselekvés feltételeivel és hatásaival foglalkozunk” – írja Max Weber a vallásszociológiájának elején. (Weber, 1992: 109)

Ezért nagyon nehéz következetes vallásszociológiai vizsgálódást folytatniuk azoknak a kutatóknak, akik maguk is valamely hitben élnek. Nekik ugyanis elkerülhetetlenül vannak olyan véleményeik, meggyőződéseik e témákról, amelyek hittételekre, kinyilatkoztatásokra, dogmákra stb. épülnek. Ezek gyakran megakadályozzák, hogy a kutató kizárólag az emberek és csoportjaik közötti viszonyokat, a közöttük lévő hatásokat és változásokat vegye tekintetbe, és a hitet csak mint ezeket befolyásoló tényezőt és ezektől befolyásolt eredményt tekintse. Hívő ember számára a hit zárójelbe tévése, a vallásszociológiai tudományosságnak ez a kritériuma akár elfogadhatatlannak is tűnhet. Pedig az az előnye mindenképpen megvan, hogy segít tisztázni, mi az, ami pusztán emberi-társadalmi hatásként megmagyaráz-ható – vagy más világnézeti alapállással fogalmazva: mi az, amit az isteni szándékból bizonyíthatóan emberi-társadalmi hatásmechanizmusok tudnak közvetíteni, és hogyan történik ez?

Horváth Zsuzsa érdeklődését ezek közül az összefüggé-sek közül az egyik legbonyolultabb és legnehezebben meg-közelíthető ragadta meg. Mennyire érthetjük meg az embe-

ri meggyőződés változását – az adott esetben a hitbéli változást – emberi-társadalmi tényezők függvényeként?

Már Weber részletesen elemezte a vallás összefüggését más társadalmi kategóriákkal. A *Gazdaság és társadalom* 5. (vallásszociológiai) fejezetében a leghosszabb paragrafus a „Rendek, osztályok és vallás” címet viseli. Ebben Weber azt vizsgálja, hogy különböző történelmi korokban különböző társadalmi helyzetű csoportok miféle vallásosságra voltak leginkább hajlamosak, és ez mennyire következett társadalmi helyzetükből. „Az, hogy éppen a paraszt számít az istenes és jámbor ember jellegzetes típusának, teljesen modern jelenség.” (Weber, 1992:111) „Minél erősebb a paraszti beállítottság egy kultúra fejlődésében – Nyugaton Rómában, Távól-Keleten Indiában, Elő-Ázsiában pedig Egyiptomban beszélhetünk paraszti orientációjú kultúráról –, annál inkább kibillen a mérleg: a tradicionális oldalon éppen ez a népességelem húzza le a mérleg serpenyőjét, a másik oldalon pedig az etikai racionalizáció nem jelent ellensúlyt, hiszen ennek legalábbis a népi vallásosságban semmi nyoma nincs. A parasztok a későbbi zsidó fejlődésben és a keresztény vallás fejlődésében sem lépnek föl racionális etikai mozgalmak képviselőiként...” (Weber, 1992:174)

Szociológiai elemzéssel tehát megállapítható bizonyos társadalmi helyzetek és nézetek, illetve gondolkodásmódok együttjárása vagy éppen elkülönülése (ahogyan a parasztságtól általában idegennek bizonyul a racionalizálás). Ezt az alapeszmét folytatja a legtöbb vallásszociológus. Bryan R. Wilson például így ír: „Nyilvánvaló, hogy befolyásoló (manipulationist) és befelé forduló (introvertionist) típusú szekták csak a társadalmi és kulturális fejlődés bizonyos fokain jelentkeznek. (...) A befolyásoló szektáknak sikerük van félértelmiségiek között, akiknek van némi ismeretük a tudományos és filozófiai érvelésről, és bizonyos fokig utá-

nozzák is.” és „Mielőtt egy introvertált vallás megjelenhetne, különösen nem-közösségi formában, előbb létre kell jönnie a magánélet eszméjének.” (In: Robertson, 1969:374)

Horváth Zsuzsa kutatásai

Horváth Zsuzsa is ebből a hagyományból indult ki, amikor még egyetemi hallgatóként először megjelent az Evangéliumi Pünkösdi Közösség egyik gyülekezeténél. Az elméleti hagyományt azonban az empirikus kutatás, azaz a tapasztalati megismerés módszerévé kellett alakítania. Ebben a hazai vallásszociológia hagyományára támaszkodott.

A hazai vallásszociológusok száma valóban csekély (ma fél kézen meg lehet számolni őket), és mindig is csekély volt. A szektákkal korábban – a harmincas évek közepén – csak Kovács Imre foglalkozott részletesebben *A néma forradalom* (é. n.) című művében, újabban pedig Kardos László *Egyház és vallásos élet egy mai faluban* (1969) címmel. Horváth Zsuzsa kezdetben Kardos könyvére, később személyes tanácsaira is támaszkodhatott.

A vallásszociológiai kutatásnak ez az ága módszereiben alapvetően eltér attól, amelyet a magyar vallásszociológusok másik fele követ. E területen is egymás mellett él az ún. *survey* módszerű szociológiai kutatás, amely nagy mintákkal, kérdőíves adatfelvétellel és statisztikai elemzéssel dolgozik, és az ún. intenzív vagy kvalitatív módszerű kutatás, amelynek fő módszerei a mélyinterjú, a megfigyelés és a dokumentumelemzés. A két módszertani irányzat képviselői között szerencsére nincs ellentét, csak megközelítésbeli különbség. Ez – az eltérő érdeklődés mellett – részben személyes helyzetükből is adódott: akik közvéleménykutató intézetnél, komoly számítógépes környe-

zetben dolgoztak, azok a *survey* módszert alkalmazzák, akik jobbra saját magukra voltak utalva, azok inkább az intenzív módszereket. Horváth Zsuzsa, aki matematikai tanulmányai és szélesebb kutatási gyakorlata alapján a *survey* módszert is jól ismerte (és más területen alkalmazta is), a vallásszociológiai kutatásban elméleti megfontolásból is az intenzív módszerek mellett döntött. Úgy vélte ugyanis, hogy azokban a társadalmakban, amelyekben a politikai hatalom a vallást gyanúsnak tekinti, gyakorlását korlátozza és ellenőrzi, és ahol ugyanez a politikai hatalom minden más területen is a kiszolgáltatottság és a függőség érzetét kelti az emberekben, ott az általános félelem sokakat visszatart attól, hogy egy ilyen kényes témát firtató kérdőívre őszintén válaszoljanak. Hosszú ideig tartó személyes kapcsolat alapján azonban kialakulhat a bizalomnak az a szintje, amelyen már megbízható információkhoz juthat a kutató.

E meggyőződése alapján Zsuzsa az első évben hetente két és fél vagy három napot töltött gyülekezetben, beleértve a szombat-vasárnapot. Részes volt a családi eseményeknek (házasságkötés, gyerekek születése), rendszeres vasárnapi ebéd-meghívott volt majd minden háznál, szinte családtaggá vált a vizsgált gyülekezet tagjainál. Minden családban több mélyinterjú is készített. Megismerte a gyülekezet történetét, rokoni és hitbeli kapcsolatait az ország egész területén, felrajzolta a családfákat.

Ha valaki azt kérdezi, miben különbözik ez egy néprajzos kutató munkájától, akkor a válasz: semmiben. Az angol nyelvterületen ezt a módszert egyszerűen etnográfiai módszernek nevezik a szociológiában is.

A pünkösdi mozgalom kutatása

Munka közben természetesen változik, alakul a kutató gondolkodása is. Horváth Zsuzsa sem azt a kérdést válaszolta meg, amely eredetileg elindította az érdeklődését. Első eredménye az Evengéliumi Pünkösdi Közösség egy gyülekezetének részletes esettanulmánya volt¹, amelynek első részében a gyülekezet társadalmi összetételét és ennek időbeli változását elemezte, második részében pedig a gyülekezeti hitélet sajátosságait vizsgálta. Végül e kettős megközelítés összekapcsolásával új hipotézist vázolt fel arról, hogy milyen társadalmi szükségletet elégít ki a pünkösdi hit.

Következtetései azért is figyelemre méltók, mert előtte mind Kovács Imre, mind Kardos László foglalkozott a pünkösdi mozgalommal, és feltette ezt a kérdést. Kovács és Kardos szerint a pünkösdi mozgalom alapvető bázisa a szegényparasztság, amelyben a két világháború közötti gazdasági helyzet a kiúttalanság elkeseredett érzését váltotta ki. A hit funkciója e réteg számára az volt, hogy a túlvilági üdvözülés révén illuzórikus megoldást adott. Kardos Bakonycsernyén is a hit e funkciójának áthagyományozódását állapította meg, és arra a következtetésre jutott, hogy a mai társadalomban a kisegyházak híveik számára „lélektani és társadalmi zsákutcák” (Kardos, 1969:279).

Horváth Zsuzsa nem fogadja el elődeinek ezt a megállapítását. Tapasztalata szerint a gyülekezetek egyrészt nyitottabbá váltak a világi értékek felé, másrészt jelentős intra- és intergenerációs mobilitáson mentek át. Ez a mobilitás „jóval erősebb annál, amely hasonló származású társadalmi rétegeknél általánosan végbement az utóbbi évtizedekben.

¹ Lásd kötetünk első tanulmányaként.

Mivel a gyülekezet tagjainak rétegükhöz viszonyítva egyedüli megkülönböztető sajátosságuk a pünkösdi mozgalomhoz tartozás, feltételezhetjük, hogy ennek pozitív szerepe volt életútjuk alakulásában. (...) Hipotézisünk szerint a pünkösdi mozgalomhoz tartozás azért erősíthette a mobilitást, mert megkönnyítette az életformaváltással járó problémák megoldását és elviselését”.⁵ A legnagyobb pünkösdi gyülekezetek egyébként már a harmincas évektől kezdve a nagyvárosokban működtek, ahol nagyon nehezen tétélezhető fel számottevő szegényparaszti részvétel.

Ez a hipotézis Eric *Hobsbawm* (1974) elméletével rokon, amely szerint az iparosodás a hagyományos vallások és egyházak befolyásának csökkenésével és az ún. munkászekták fellendülésével járt együtt. Az utóbbiak bázisa éppen az új ipari vidékekről és a gyorsan ipari várossá vált falvakból toborzódott, és a gyülekezetben találta meg a társadalmi biztonságot, amelyre gyökereinek kiszakadása miatt nagy szüksége volt. Egybevágunk ezzel *Bloch-Hoell* (1964) megfigyelései is, aki megállapítja, hogy az Egyesült Államokban ugyancsak az újonnan iparosodó államok jelentették a pünkösdi mozgalom legerősebb bázisait.

A Szabadkeresztyén Gyülekezetek kutatása

A első pünkösdi gyülekezet tanulmányozása tehát új kutatási témákat vetett fel, elsősorban a társadalmi mobilitás és a szekták összefüggését. A történeti és a társadalomstruktúrájához kapcsolódó téma mellett az érdeklődési kör kitérítése is kínálkozott: csábító volt egy másik szabadegyházzal is megismerkedni, mielőtt egynek a vizsgálatába mélyebben elmerülne. Horváth Zsuzsa emellett döntött, és így a hetvenes évek végén belefogott a Szabadkeresztyén Gyülekezetek kutatásába, amely az újpünkösdi mozgalom-

⁵ Lásd jelen kötetben, 145-146. old.

hoz sorolható. Mivel ekkor már tudományos intézet állt a munka hátterében, nem egyedül kellett dolgoznia, és egy-szerre vizsgálhattak *Matolay* Magdával⁶ egy fővárosi és egy vidéki gyülekezetet.

Ebből a kutatásból sajnos semmi nem jelent meg magyarul. Angolul is csak egy rövid cikk (az angliai Keston College *Religion in Communist Lands* című folyóiratának 1984 tavaszi számában), amely a szabadkeresztyének leg-főbb specifikumát foglalja össze, és vonzerejük ingado-zásának okait elemzi. Az eredmények – amelyek egyáltalán hozzáférhetővé tehetők – az intézeti kutatási jelentések között porosodnak.⁷ Ami azokba nem került be, azt ma már egyiküktől sem lehet megkérdezni; az érdeklődő kutatók számára a bőséges nyersanyag másodelemzése marad.

Horváth Zsuzsa azt tartotta a szabadkeresztyénekkal kapcsolatban a legérdekesebbnek, hogy ez volt az egyetlen kiségyház Magyarországon, amely iránt minden egyház és szekta komoly érdeklődést mutatott. Ez leginkább az ún. csendesnapokon volt látható, amelyeket havonta kétszer Budapesten rendeztek, és amelyeket még a többi nyilvános alkalomhoz képest is öt-hatszor annyian látogattak az egész országból. Az érdeklődés egyik oka kétségtelenül az volt, hogy a szabadkeresztyéneknél gyakran lehetett nagynevű külföldi prédikátorokat hallani, például az indonéz *Mel Tari*-t vagy a kmer ébredésből ismert *Todd Burke*-t. Az is növelhette az érdeklődők számát, hogy a szabadkeresztyé-nek senkit nem buzdítottak a gyülekezeteikbe való belépés-re, csupán általában hívtak megtérésre mindenkit. Így a jelenlévőknek nem kellett kényelmetlenül érezniük magu-kat, ha más elkötelezettségűek voltak. Ráadásul ezek az

⁶ A néprajzkutató *Matolay Magda* és *Horváth Zsuzsa* e kutatás során közeli barátokká váltak, és az után is együtt folytatták a munkát, hogy az MTA Filozófiai Intézete politikai megtorlásul megszüntette a kutatást és kettejük alkalmazását. Az együttműködésnek *Matolay* sajnálatosan korai halála vetett véget 1982-ben.

⁷ Lásd kötetünkben az „*Egy szabadkeresztyén gyülekezet*” című tanulmányt.

alkalmak kötetlenek voltak, alig volt rendszeres szabály, amelyhez igazodtak volna. Az igehirdetést többnyire laikusok végezték, ez pedig magával hozta, hogy a csendesnapok nyelve közérthető, a hétköznapi nyelvhez legalábbis közeli maradt.

A szabadkeresztyén mozgalom leginkább abban különbözik a hosszabb múltra visszatekintő pünkösdiektől és más karizmatikus egyházaktól, hogy kevésbé centralizált szervezetű, erősen ökumenikus beállítottságú és – ennek megfelelően -- szinte teljesen hiányzik belőle valamiféle szabadkeresztyén öntudat. Elvetik a felekezeti elkülönülést, és az általában vett kereszténységnek tulajdonítanak pozitív értéket. Aki egyetlen felekezethez ragaszkodik, az az ő felfogásuk szerint nem üdvözülhet, mert csak egy részét bírja az igazságnak. Krisztus teste egy és oszthatatlan. Ily módon a Szabadkeresztyén Gyülekezetek valóban sajátos szint jelentenek az ökumenizmusban nem éppen erős magyar egyházak között. Vonzerejük további forrása lehetett az, hogy nem zárkóztak el a világtól, hanem kivételesen eredményes térítő és szociális tevékenységet folytattak, elsősorban a szabolcsi cigányok között.

Horváth Zsuzsa mégis a számbeli növekedés lelassulását jósolta. Senki nem állapította meg azóta, hogy igaza lett-e, de nagyon valószínű. Azok a tényezők, amelyek a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején olyan kivételesen vonzóvá tették a szabadkeresztyéneket, mára – talán a hangsúlyozott ökumenizmus kivételével – más mozgalmakban, egyházakban is megtalálhatók. A nagy változások során bizonyára a szabadegyházak helyzete, aránya, perspektívája, kapcsolatrendszere stb. is megváltozott, és újabb kutatásokat igényelne.*

* Horváth Zsuzsa tervezte is ilyen kutatások elindítását, de betegsége megakadályozta e tervek megvalósítását.

A magyarországi katolikus bázisközösségekről

A szabadkeresztyén kutatás volt az első és utolsó, amelyet a kommunista rendszer hivatalosan engedélyezett Horváth Zsuzsának – de még ezt sem fejezhette be. 1981-től egészen 1990-ig nem dolgozhatott kutatóként, sőt jórészt egyáltalán nem dolgozhatott.

Ez alatt az idő alatt (1985-ben) kapott felkérést, hogy egy kanadai vallásszociológiai tanulmánykötetbe írjon a magyarországi bázisközösségekről. Mivel a kötet végül nem állt össze, a hézagpótló tanulmány először a *Revue de Sciences Sociales des Religions* című francia vallástudományi folyóiratban jelent meg (1988), majd kis módosítással magyarul átvette a Svájcban kiadott *Egyházfórum* is. Ennek szövege azonban nem teljes, így a szerző által hitelesített magyar szöveg először e kötetben jelenik meg.

Ez a tanulmány tárgyalja első ízben rendszeresen a magyar katolikus bázisközösségi mozgalmakat. Azokat tekinti bázisközösségi mozgalmaknak, amelyekben

- az alapegységek *face-to-face* csoportok;
- a tagok elkötelezettjei a mozgalomnak;
- a vezetők és vezetettek, papok és laikusok, férfiak és nők viszonyát minden szinten egalitárius törekvések jellemzik;
- a szervezet decentralizált, a csoportok bizonyos fokú önállósággal bírnak;
- ideológiájuk nagymértékben egységes;
- a csoportközi információáramlás gyors, és legalább részben horizontális kommunikáció útján folyik;
- a résztvevők átjárhatnak más csoportokba, sőt csoportot is válhatnak;
- nyitottak a csoportjukon kívüliekkel való kapcsolatban is.

Öt olyan mozgalom történetét és tevékenységét írja le, amely megfelel ezeknek a kritériumoknak. Ezek: a Regnum Marianum, a bulányisták, a karizmatikus katolikusok mozgalma, a Focolare és az „Éljük az igét” mozgalom, valamint a Taizé-i csoportok. Míg a legnehezebb időkben e mozgalmak között elég szoros kapcsolat volt, és helyi szinten gyakran nem tettek különbséget egymás között, addig a hetvenes évek végétől jobban elkülönülnek. Egyrészt azért, mert a liberalizálódó légkörben mindegyik arculata markánsabb lett, másrészt a püspöki kar is igyekezett ellentétet szítani közöttük. Ma már nyilván tovább változott a helyzet, és újra kellene rajzolni ezt a képet is.

További tervek és kezdemények

Amikor a kilencvenes évek elején kezdett újra körvonalazódni az a lehetőség, hogy intézményes háttérre támaszkodva folytathassa vallásszociológiai kutatásait, Horváth Zsuzsa már beteg volt. Közben a kiségyházak világában is számos változás történt: tevékenységük megélné vált, ismertebbé és vonzóbbá vált. Egyesek – pl. a Hit Gyülekezete, amely sajátosan magyar képződmény: nincs külföldi anyaszervezete vagy testvére – nagy létszámnövekedésről számoltak be.

Mindez ösztönzőleg hatott Zsuzsára: kutatási terveket készített, és pályázatokat nyújtott be támogatásért, hogy megvalósíthassa őket. A társadalmi és gazdasági átalakulás nehéz körülményei között ismét meg akarta vizsgálni a hit erejét, amelyet a pünkösdiiek társadalmi mobilitása kapcsán tapasztalt. Sok évre tervezett kutatásban szerette volna feltérképezni a szabadegyházak átalakuló világát, és részletesen megvizsgálni e világ néhány jelentős területét. Ennek első lépéseként kapcsolatba lépett a Hit Gyülekezeteivel, a

Családdal, a Krisna-tudatúakkal, Jehova Tanúival, a Moon egyházzal és másokkal. Az időközben kialakult szektaellenes kampány közepette a kapcsolatot nem egy esetben nem is ő kezdeményezte, hanem őt keresték meg egyes csoportok, hogy segítségét kérjék a támadásokkal szemben.

A tervezett és elkezdett munkából jobbra sajnos csak jegyzettörédek maradtak. Egyedül a Hit Gyülekezetéről írt Zsuzsa egy rövidebb tanulmányt, melyet a Vallástudományi Társaság konferenciáján adott elő. Ez a korábban is követett módszertani alapokra épül: az egyház történetéből és társadalmi bázisából kiindulva vizsgálja hitéletüket, közösségi életüket és perspektívaikat. A Hit Gyülekezete esetében ezt nemcsak a vallászociológia hagyományai indokolják, hanem az a konkrét sajátosság is, hogy ez az egyház köztudottan nagy arányban vonzotta az értelmiségi és félértelmiségi ifjúságot. E sajátosság magyarázatára Horváth Zsuzsa egyrészt a bekapcsolódás feltételeire utal: arra, hogy ezek a csoportok kevésbé kötöttek, mozgékonyabbak, és átmeneti vagy marginális helyzetük miatt kisebb kockázatot vállalnak egy marginális mozgalomhoz való csatlakozással.

A feltételek adottsága azonban nem elégséges. A Hit Gyülekezetének pozitív vonzerejét az növeli, hogy tanítása még nem alakult ki teljesen, nem zárult le az alakulási folyamat. Ez különösen a fiatalokra hat, mert „a fiatal tagok szemében a tradíciókkal való szakítás fontosabb, mint a folytonosság”. Az is nagy vonzerő, hogy a Hit Gyülekezete másokhoz képest szokatlanul erősen hangsúlyozza a megváltott ember személyes kiválóságát. Egy ilyen tanítás érthetően erős támaszt nyújt mindazoknak, akik identitásukat keresik, önértékelésük zavarban van vagy kialakulatlan.

A többi mozgalomról csak előmunkák születtek. Zsuzsa ellátogatott az egyházak istentiszteleteire, rendezvényeire – például 1993-ban részt vett a krisnások nagy évi találkozóján, Jehova Tanúinak sajtótájékoztatóin, a Moon egyház által szervezett előadásokon, a Család rendezvényén, és megjelent a szektaellenes rendezvényeken is – amennyire a szervezők hagyták. Különböző egyházak hívei, tanítványok, kutatók, még külföldiek is betegágyánál látogatták meg. Ez azonban még csak a kutatási anyaggyűjtés kezdete volt, és sajnos ez is félbeszakadt.

A kötet tartalmáról

Ebbe a kötetbe Horváth Zsuzsa minden olyan írását felvettük (két kivétellel⁹), amely a vallásszociológiai szakma számára haszonnal forgatható. A pünkösdiekről, a szabadkeresztyénekről, a bázisközösségekről és a kommunista egyházpolitikáról szóló négy nagyobb tanulmány mellett megtalálja az Olvasó a Hit Gyülekezetéről írott előadást és más kisebb cikkeket. Ismét közöljük a szektavitában közreadott írásait is, amelyeknek alaphangja ugyan azonos, de mindegyik tartalmaz néhány olyan adalékot, amely máshol nem található meg. Beillesztettük azokat a kutatási terveket is, amelyek nem valósultak meg: mivel a vallásszociológiai témák nagyon lassan avulnak el, az érdeklődő kutatók folytathatják a munkát vagy inspirációt meríthetnek Horváth Zsuzsa félbeszakadt terveiből.

Függelékben közlünk két olyan tanulmányt, amely nem vallásszociológiai jellegű. Az egyik 1978-ban készült, és a

⁹ A pünkösdi gyülekezet és a szabadkeresztyén gyülekezet kutatásának eredményeit összefoglaló (a *Világosságban*, illetve a *Religion in Communist Lands*-ben megjelent) rövid cikkeinek tartalma részletesebben megtalálható az itt közölt tanulmányban.

társadalmi rétegződés rétegspecifikus percepcióját elemzi egy nagyüzemi survey adatain.¹⁰ A másik szegény angyalföldi nők sorsát vizsgálja a kilencvenes évek elején, mélyinterjúk módszerrel. Ezeknek a tanulmányoknak két jogcímük van a szereplésre: egyrészt azt a tágabb társadalmi és gondolati mezőt mutatják meg, amelybe Horváth Zsuzsa vallásszociológiai kutatásai is illeszkednek, másrészt önmagukban értékes információt nyújtanak mind tartalmilag, mind módszertanilag.

Kutatói tevékenység és kutatói személyiség

Horváth Zsuzsa kutatói érdeklődése és egyénisége az ember személyes meggyőződése iránti érdeklődéstől indult, de munkái azt mutatják, hogy soha nem korlátozódott erre. Kezdetől fogva társadalmi összefüggésekben kereste a magyarázatot, tudva, hogy a teljesen egyedül így nem tudja megragadni. Ugyanakkor sohasem vonatkoztatott el az embertől, amikor társadalmi kategóriákat vizsgált. A társadalmi réteg az ő számára a hasonló helyzetben hasonló módon megélő és élő emberek együttese volt, és ezért lehetett magyarázó ereje. Az ő gondolkodásában egyén és struktúra nem került szembe egymással – nem kellett választani közöttük –, hanem mindig egymásra utalt.

Mindezt azonban csak a figyelmes olvasó szűri le tanulságként a munkáiból. Ő maga nem alkotott elméletet, távol állt tőle a kifejezetten elméleti érdeklődés. Valószínű, hogy ez is hozzájárult egyén és struktúra egyensúlyának megtartásához, hiszen az elméleti igény mint absztrakcióra való törekvés talán a struktúra felé billentette volna a mérleget. Őt azonban nem az elmélet, hanem a valóság érdekelte:

¹⁰ A Kolosi Tamás vezette rétegződésvizsgálat keretében

inkább felfedező volt, mint feltaláló. Ha a munkájáról beszélt, mindig *empirikus kutatást* értett rajta.

Ez mutatkozott meg a tanításhoz való viszonyában is. Akik a tanítványai voltak, tisztelték és szerették. Pedig ő minden oktatási felkérésnek igyekezett ellenállni, mondván, hogy nem tud és nem szeret tanítani. Ez annyiban volt igaz, hogy egy pillanatig sem gondolta azt, hogy hivatott lenne megmondani, mit *kell* vagy mit *érdemes* tudni a vallásszociológiáról. De ha bárki kérdéssel fordult hozzá, érdeklődést mutatott valami iránt, Horváth Zsuzsa mindig kész volt tudásával segíteni. Lakásán – betegen is – akár öt-hat órás „beszélgetésekben” vezetett be alkalmi érdeklődőket a vallásszociológia alapjaiba, napokon át elemezte szakdolgozóinak dolgozatait, de nem volt hajlandó „előírni”, hogy „általában” mit kell tudni. Azt azonban mindig igen szigorúan megítélte, hogy az éppen vizsgált tárgyhoz mit kell tudni, és ha ebben látott súlyos hiányt, akár a szakdolgozatra is elégtelent adott.

A konkrét emberi világ racionális megértésének vágya, ami kutatói törekvésének lényege volt, Horváth Zsuzsában a konkrét emberek lelki megértésén-elfogadásán alapult.¹¹ Ezt a jóindulatú elfogadást azonban el is lehetett játszani, ha valaki az embertársával szemben tisztességtelenül, türelmetlenül, ellenségesen viselkedett. A türelmetlenség az ő szemében az igazságtalanság egy fajtája volt, azt pedig nem állhatta. Horváth Zsuzsa mindig a megbántottak és a kisémmizettek oldalára állt.¹² Nem volt harcos

¹¹ Már egy korai – és talán egyetlen – nyilvános bírálatában ez a legfőbb követelmény: „kutatásunk arra irányul, hogy *értsük meg* őket” (Kiemelés az eredetiben. – *A szerk.*). Lásd jelen kötetben, 152. old.

¹² Jellemző, hogy a hetvenes-nyolcvanas évek üldözött Németh Gézájával Horváth Zsuzsa jó viszonyban volt, a szektaüldöző, intoleráns Németh Gézával azonban szembekerült.

alkat, de amit meggyőződése szerint meg kellett tenni, azt mindig megtette.

Ezt kutatóként is fontosnak tartotta. Jehova Tanúinak kutatását például azért nem vállalta a kommunista politikai rendszer idején, mert ők közvetlenül a belügyminisztérium ellenőrzése alá tartoztak, Zsuzsa pedig nem volt hajlandó olyan munkát végezni, amely esetleg a titkosrendőrségi aktákat gazdagítja. Az a rendszer egyébként is politikai közösséget teremtett a hívők és a valláskutató között. Például egy szabadkeresztény gyülekezet kezdeti gyanakvása éppen attól oszlott el Zsuzsa és kutatótársa, Matolay Magda iránt, hogy a „belügyi összekötő” a gyülekezet vezetőjénél próbált információkat gyűjteni a kutatókról.

Amilyen megfontoltan járt el Horváth Zsuzsa a 'szekta' terminussal kapcsolatban, ugyanúgy tett minden olyan esetben, amely a legcsekélyebb veszélyt hozhatta volna a vizsgált gyülekezetek tagjaira, vagy akár csak visszatetszést válthatott volna ki bennük. Míg Kovács Imre és Kardos László még néven nevezte a községet, ahol kutatásait végezte, Zsuzsa ettől is tartózkodott. Az interjúalanyokat idézve monogramjukat gondosan kidolgozott rendszer szerint átkódolta, hogy ne legyenek azonosíthatók. Még a rendőrséget is meghátrálásra készítette interjúalanyainak védelmében. Amikor 1981-ben mint szamizdat-raktárosnál és -terjesztőnél házkutatást tartottak nála, határozott fellépéssel sikerült elérnie, hogy a nagy oszlopokban felhalmozott vallásszociológiai interjúkat ne vigyék el, sőt, bele se olvassanak. (Igaz, ehhez az is kellett, hogy a Kádárrendszer a kommunista diktatúra „lágý típusába” tartozzon.)

Horváth Zsuzsa számára a legfőbb érték a szabadság volt. Ehhez igyekezett mindenkit hozzásegíteni. Saját szabadságának korlátozását is ezért kellett elszenvednie. Kassák Lajos néhány verssorát írhatjuk mottónak Horváth Zsuzsa munkálkodásának összefoglalása fölé:

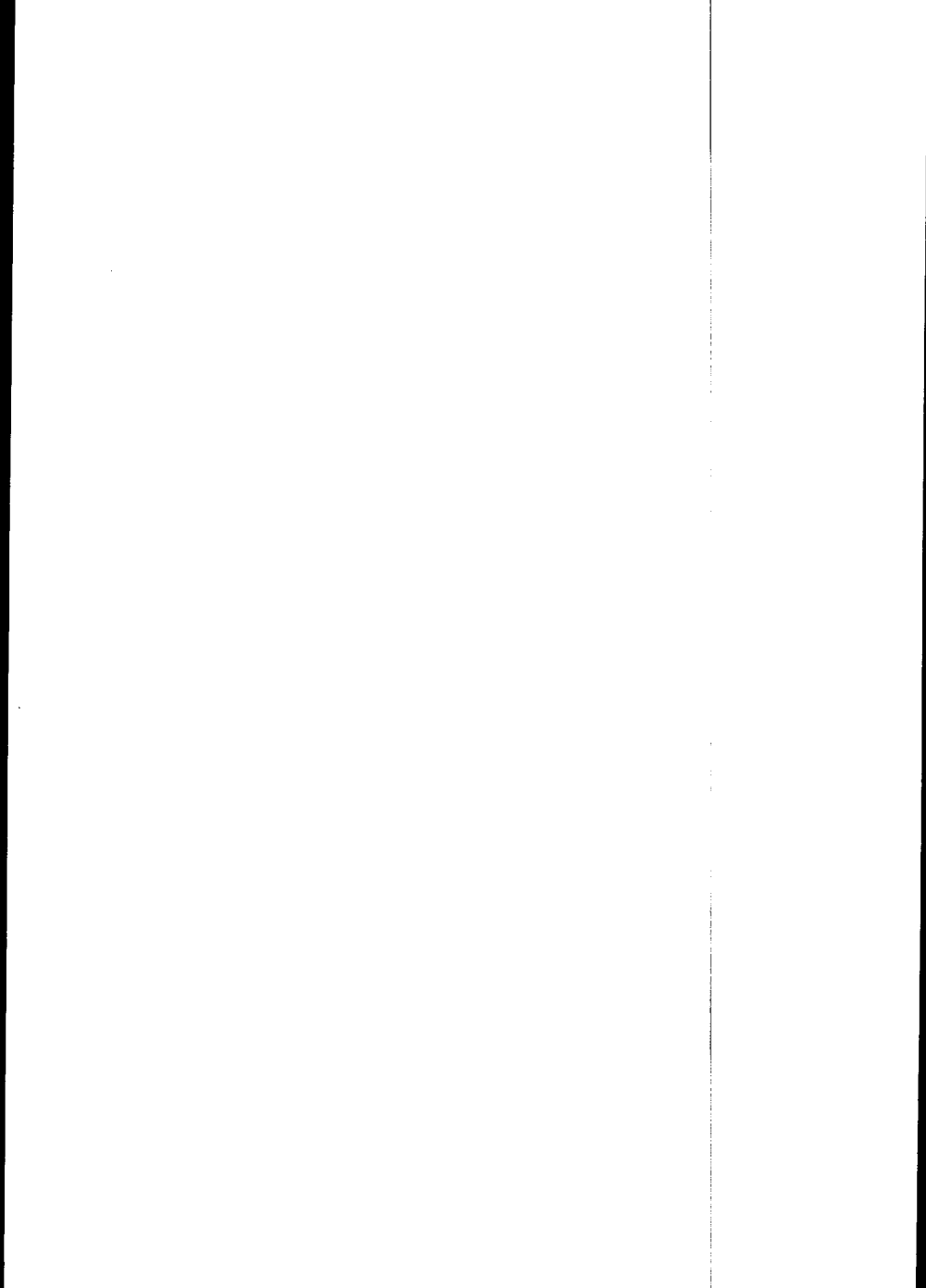
*„Éltem, bár nem akarták, hogy éljek;
Dolgoztam, bár nem hagyták, hogy dolgozzam;
Meghaltam, mi mást tehettem;
Bocsássátok meg minden jószágomat.”¹³*

Budapest, 1995. január

Csákó Mihály

¹³ Horváth Zsuzsa tinédzserként és húszas éveiben sokat forgatta Kassák verseit. Ezt a négy sort is ismerte, és talán azt is tudta, hogy ez Kassák sírfelirata.

**VALLÁSSZOCIOLÓGIAI
TANULMÁNYOK**

AZ EVANGÉLIUMI PÜNKÖSDI KÖZÖSSÉG EGY GYÜLEKEZETÉRŐL¹

Bevezetés

Hitélet

A *püнкösdі mozgalom* az egyik legújabb keletű vallási áramlat, amely rendkívül dinamikusan fejlődik világszerte. A „püнкösdiek” elnevezés alatt nem egységes egyházat, hanem hasonló eszméket valló csoportok összességét kell értenünk. Legfontosabb hitelveik a következők²:

1. A Biblia a Szentlélek által sugalmazott; Isten szavát nyilvánítja ki az emberek számára.

¹ Ez a tanulmány eredetileg szakdolgozatnak készült, és a szerző Horváth Emíliaként, hivatalos nevén nyújtotta be. Egy év múlva, 1977 júniusában a *Világosság* közölt belőle egy összefoglalást, kb. harmnegyed iv terjedelemben (380–386. old.). Ebben a cikkben, amely már Horváth Zsuzsa néven jelent meg, a szerző a tanulmány csaknem valamennyi főbb megállapítását közli, természetesen részletes bizonyítások nélkül. Mivel a teljes tanulmányhoz képest új elemet nem tartalmaz, a jelen kötetbe nem vettük fel. Megjegyezzük azonban, hogy a cikk egy döntő pontján értelemzavaró sajtóhiba van (a 382. old. 2. hasáb 11. sorában „Kutatás” áll „Kutatásunk” helyett), amely egyrészt eltünteti Horváth Zsuzsa vitáját Kovács Imre és Kardos László álláspontjával, másrészt az utóbbiaknak olyan megállapítást tulajdonít, amelyet azok nem tettek. (A szerk.)

A következő felsorolás egyszerűen az Evangéliumi Püнкösdі Közösség dokumentumának rövidített átirata. Ezért tartalmaz olyan megfogalmazásokat, amelyek a kereszténységben belül vitatottak. Például más keresztény egyházak nem tartják Bibliá-ellenesnek a gyermekkeresztséget (7. pont), hanem éppen bibliai alapon vallják. (A szerk.)

2. Isten a világmindenség teremtője, korlátlan Ura és minden ember bírása.
3. Isten három személyben nyilvánul meg, mint: Atya, Fiú és Szentlélek.
4. Az első ember bűnbeesésének következménye minden emberre kihat. Minden ember bűnös. Csak Isten adhat bűnbocsánatot és engesztelést.
5. Jézus Krisztus Isten fia. Halálával az embert megváltotta a Sátán kezéből, és visszavezette Istenhez.
6. Az ember újjászületése Isten kegyelméből történik. Ennek feltételei: a) a megtérés: Isten Szentlelke által indítatva a bűnös felismeri bűneit, és alázatos vágyat érez elnyerni Isten bűnbocsájtó kegyelmét; b) a hit Jézus Krisztusban; c) az ember teljesen átadja magát egy új életre.
7. A pünkösdi gyülekezetek (más szabadegyházakhoz hasonlóan) visszautasítják a Biblia-ellenes gyermekkeresztségeket, azaz a csecsemőknek keresztvízzel való meghintését. (Az utóbbi években született megállapodás szerint Magyarországon csak 16. életévüket betöltött személyeket keresztelnek, felső korhatár nincs.) A keresztség teljes bemerítés által történik: vagy a szabadban valamelyik folyóban vagy a gyülekezeti helyiségben erre a célra épített medencében.
8. A hívő élet és szolgálat számára elmaradhatatlanul szükséges a Szentlélekkel való töltekezés. Isten ígérete szerint a szentlélekkeresztséget minden hívő minden időben elnyerheti. A szentlélekkeresztség megtapasztalható és jelek által felismerhető.
9. Isten a szentlélekkeresztséggel ad szellemi erőt és ajándékokat, amelyek Krisztus egyházának építésére szolgálnak.

10. A hívők elhivatottak a megszentelődésre, amely a kegyelem átalakító hatásának, az újonnan születettek Krisztusban való tökéletességre törekvésének eredménye.
11. Az Úrvacsora megemlékezés Jézus szenvedéséről és haláláról. A test és a lélek erősítésére szolgál annak, aki méltóképpen felkészülve részesül benne.
12. Ma is Jézus gyógyítja a betegeket. Ez történhet a hit által, a gyógyítás ajándéka által, a gyülekezet imája következtében vagy más, a betegért imádkozó hívők közvetítésével. A gyógyulás az imádkozó hitétől és Jézus kegyelmétől függ. (Isten nemcsak természetfeletti módon gyógyít, hanem emberi segítséggel is. Tehát a fentiek nem zárják ki az orvostudomány igénybevételét. Mindenki önként választhatja meg, milyen gyógy mód által akar meggyógyulni.)
13. A pünkösdi gyülekezetek hisznek Jézus közeli visszajövetelében, ennek időpontját azonban nem tudhatja senki. Ezt az időt a Jézus és az apostolok által hirdetett jelek fogják megelőzni. A visszajövetelkor megtörténik a Krisztusban élő hívők elragadtatása. Ezt követően a Földön antikrisztusi nyomorúság lesz, majd föltámadnak a szentek, Krisztus megjelenik látható alakban az ég felhőiben, és követőivel megkezdi 1000 éves békeországlását.
14. A halál bekövetkeztekor a test és a lélek elválik egymástól. A hívők lelke az üdvözültek honába jut, a hitetleneké a kín helyére.
15. Az 1000 év után lesz az utolsó ítélet, ahol mindenki ítélet alá kerül az elragadottakon kívül. A hívők elnyerik az örök életet, a hitetlenek pedig az örök kárhozatba mennek.

A pünkösdi tanítás tehát elsődlegesen az Újszövetségre támaszkodik. A hitelvek specifikumát a 8–9. pontokban foglaltak adják. A mozgalom elnevezésében a 8. pont kiemelt jelentősége fejeződik ki. Ernest *Williams*, a pünkösdi mozgalom szisztematikus teológusa írja: „Pünkösdinek lenni annyit jelent, hogy azonosítjuk magunkat azzal a megtapasztalással, melyben Krisztus követői részesültek pünkösöd napján; azaz valljuk, hogy beteljesedtünk Szentlélekkel, hasonló módon, mint ők.” (Idézi Bruner, 1972:57.)

A pünkösdieket mind világi, mint egyházi oldalról a *nyelvekenszólás* miatt érte a legtöbb támadás. Minden pünkösdi egyház elismeri, hogy a szentlélekkeresztség jele a nyelvekenszólás. (ApCsel 2,4: „Megteltek mind Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.”) Kevesebb azonban az egyetértés a nyelvekenszólás használatában (az 1Kor 14 elfogadása nem egységes), valamint jelentőségének mérlegelésében. A pünkösdi teológusok a szentlélekkeresztség velejárójának tartják a nyelvekenszólást, lényegének azonban egy, a megtérésnél magasabb szinten végbemenő újjászületést tekintenek, amelynek eredményeképpen a hívő a Szentlélek által vezetett életet él. A nyelveken szóló olyan szavakat mond, amelyeket sohasem hallott, ezek neki csak egy-egy sor hangot jelentenek. Ez nem értelemről fakadó beszéd, hanem Szentlélek általi ima és beszélgetés Istennel. Ilyenkor a hívők Isten jelenlétét tapasztalják meg erőteljesen.

Kutatásom során magam nem hallottam nyelvekenszólást, ezért csak mások megfigyeléseit ismertethetem. Karl *Ecke* leír egy esetet. „Az erzhauseni Biblia-iskolában 1960-ban egy fiatalember tökéletesen beszélt franciául, egy másik svéd nyelven szólt anélkül, hogy ezeket a nyelveket tanulták volna.” (Idézi Eisenlöffel, 1967:36.) Mások vi-

szont a nyelvekenzólást „teljes értelmű beszédnek ismer-
ték föl és mint jelenleg élő egzotikus nyelvet értették meg”
(uo.). N. Lné a vele készített interjú során a következőkép-
pen magyarázta el nekem, hogy mi a szentlélekkeresztség
külső jele. „Egy olyan nyelvet kap Istentől, amit minthogy-
ha, mit tudom én, angolul vagy németül beszél, de egyik
nyelvhez sem, vagy ha hasonlít is, de nem egy olyan nyelv.
Viszont a tudósok és a nyelvészek hallgattak le így, ugyan-
csak magnóra fölvettek ilyen nyelveken szóló imádkozáso-
kat, és kimutatták azt, hogy ez is nyelv. Tehát tudományo-
san figyelték: ragok, minden van benne, és következetesen
ismétlődnek olyan szavak. Hát mondjuk nem értik, mert
nem tudják, hogy mi az, de nyelvészetileg megállapították,
hogy nyelv, tényleg nyelv.”

Ezek a leírások ellentmondóaknak tűnnek, azonban
mindössze azt jelzik, hogy a nyelvekenzólásnak külön-
böző formái lehetnek. Mindenekelőtt különbséget kell tenni
a szentlélekkeresztség jele (ApCsel 2,4) és a Szentlélek
ajándéka (1Kor 12,30) között. Az előbbi mindenki számára
adott a szentlélekkeresztséggel, az utóbbi azonban nem.

Nils *Bloch-Hoell* (1964) számba veszi valamennyi elő-
forduló esetet. G. B. *Cuttenra* hivatkozva négy típusba
sorolja a nyelvekenzólás hallható megnyilvánulásait:

„A. *Artikulálatlan hangok.*

B. *Artikulált hangok vagy pseudo-nyelv.* Ebben a cso-
portban nagyon gyakoriak az alliterációk és ismétlések,
amelyeket Cutten éppenséggel a leggyakoribb formaként
jellemez.

C. *Artikulált és kombinált, nyelvszerű hangok. mester-
séges vagy fantázianyelv, nyelvszerű glossolalia*¹

¹ Glossolalia = nyelvekenzólás.

D. *Automatikus beszéd egy valóságos nyelven*, vagy egy anyanyelv vagy xenolalia, amely glossolalia egy valóságos nyelven, melyet a nyelveken szóló személy eddig nem ismert.” (Bloch-Hoell, 1964:142–143) „Az anyanyelven való automatikus beszéd közel áll a »sugallt« vagy prófétikus beszédhez” (uo.), de ez ritkán fordul elő a pünkösdi mozgalomban. H. J. *Mygind*, dán lelkész, 1907-ben a következő xenolaliát figyelte meg Oslóban. A nyelveken szóló „kétszer⁴ kiejtette a következő szavakat, amelyek annyira egyszerűek és tiszták voltak, hogy mindenki megjegyezhetette őket. Ő maga semmilyen más nyelven nem tudott, csak norvégül és svédül. Malinka, malinka, malinka (oroszul: egy kis kenyérféle), dobra, dobra, dobra (oroszul: jól van). Gut, gut, gut (németül: jó). Oui, oui, oui (franciául: igen). You love your King (angolul: Szeretitek Királyotokat). Sacramenta, sacramenta, sacramenta (spanyolul és olaszul: egy átok; itt valószínűleg erős megerősítést jelent: igen, biztosan).⁵ Később különböző szavakkal dicsérte Istent mind angolul, mind németül.” (Idézi Bloch-Hoell, 1964:143.) T. B. *Barratt* saját nyelvekenszólásáról számol be. „Azon az éjszakán legalább nyolc nyelven beszéltem. Honnan tudom, hogy különböző nyelvek voltak? Éreztem, hogy a szám állása különböző volt. Az Erő megfogta az állkapcsomat és a nyelvemet, és kikényszerítette belőlem a nyelveket tisztán és világosan, míg semmi sem akadályozta bennem az Erőt. Egyszer fájdalmat éreztem a torkomban, azt hiszem, akkor welshül beszéltem, azt a nyelvet ismerem. Aztán meg orrhangok voltak, valószínűleg francia. Határozottan azt hiszem, hogy olaszul is beszéltem.” (Idézi Bloch-Hoell, 1964:143–144.)

⁴ E jelzés ellenére az idézett nyelvekenszólásban a szavak nem kétszer, hanem háromszor ismétlődnek.

⁵ Mygindnál egyes szavak fordítása sajátosnak tűnik, de ez az érvelést nem érinti. (*A szerk.*)

A xenolaliáról szóló beszámolók vizsgálatánál minde-
nekelőtt meg kell különböztetni a valóságos és a képzelt
xenolalia eseteit.

1. „*Valóságos xenolalia*. Itt a kérdéses személy egy
olyan nyelvet beszél extázisban, amelyet sohasem tanult.
Pszichológiailag az igazi xenolalia legésszerűbb ma-
gyarázata a *cryptomnesia* vagy a *hypermnesia*” (Bloch-
Hoell, 1964:144). „A xenolaliáról szóló pünkösdi beszá-
molók általában az Amerikai Egyesült Államok vagy
Európa városaiból valók, ahol a személynek, akiről azt
állítják, hogy xenolaliát beszélt, sok alkalma volt olyan
nyelveket hallani, amelyek ismeretlenek számára.” (Uo.)
Valóságos xenolaliát írt le *Kardos* László Bakonycsernyén,
és hasonló következtetésekre jutott. „Pszichológiai teli-
talalat volt egy öreg pünkösdhívő ösztönös leleménye: a
Szentlélek keresztségének lelket eltöltő pillanatában
makacsul azt ismételte: »einundzwanzig, zweiundzwan-
zig, dreiundzwanzig...« Valamikor az osztrák–magyar
közös hadseregben szolgált, ahol a vezényleti nyelv német
volt, és a kézigránát pillanatának lelki feszültsége váltott át
mostani hasonlóan feszült lelki állapotába. (A kibiztosított
és időzített kézigránátot az első világháborúban a katona a
tenyerében tartotta, a regula szerint számolt, és csak az
utolsó pillanatban robbanás előtt vetette át az ellenséges
lövészárokba.)” (Kardos, 1969:173) Bloch-Hoell szerint a
xenolaliával kapcsolatosan – bár nem volt gyakori a
pünkösdi mozgalomban – nem zárható ki a szándékos
csalás lehetősége sem. „Amikor sem a *cryptomnesia*, sem a
csalás feltevése nem látszik kielégítőnek, úgy tűnik, nincs
más ésszerű magyarázat. Ez nem zárja ki azt a lehetőséget,
hogy a jövő pszichológia kutatásai képesek lesznek ki-
dolgozni egy harmadik magyarázatot.” (Bloch-Hoell,

Cryptomnesia = rejtett emlékezés.

Hypermnesia = kórosan felfokozott emlékezés.

1964:144) Ugyanakkor Bloch-Hoell saját tapasztalatát összegezve megállapítja: „Nekem nem sikerült a xenolaliának olyan meggyőző példáját bemutatnom, amelynek ne lehetett volna kielégítő racionális magyarázatát adni.” (Uo.)

2. „A feljegyző szubjektív becsületessége ellenére az, amit följegyez, lehet *képzelt xenolalia*.” (Uo.) Az extázis és az eksztatikus atmoszféra ad módot ilyen beszámolókra.

Itt kell szót ejtenünk a Szentlélek egy másik ajándékáról is, a nyelvekenszólás magyarázásának adományáról. A pünkösti mozgalom korai szakaszában nem volt elterjedt, mivel úgy hitték, hogy a glossolalia mindig xenolalia. Barratt 1908-ban az interpretálás négy módját különböztette meg:

„A. Miután valaki befejezte a nyelvekenszólást, a ki-mondott szavak jelentését átfogóan értelmezik, de nem fordítják szószerint. B. Az interpretáció lehet a glossolalia-üzenet puszta körvonalazása. C. Megadható apránként és mondatról mondatra, vagy D. szószerint. A legelterjedtebb az első két forma. A magyarázónak a »Szentlélekben kell lennie, amikor a nyelvekenszólás történik, úgy, hogy a szavak följegyződjenek a lelkében, és szükségét kell éreznie, hogy elmondja, amit Isten adott neki.«” (Bloch-Hoell, 1964:145) „Ez az üzenet gyakran ismeretlen a beszélő előtt, amikor magyarázatát megkezdi. Ezért úgy tűnik, hogy az interpretálás jelenségét csak részben magyarázhatjuk telepátiaként.” (Uo.)

„Az emocionális prédikáció különösen inspirálja a glossolaliát. Ezért bizonyos elemek gyakran jelen vannak ezekben az üzenetekben: eszkatologikus kijelentések gyakran a *paruziára** való utalással, megtérésre való felhívások és dicsőítés.” (Bloch-Hoell, 1964:146)

* Paruzia = Krisztus újrakezdetének.

Ma a glossolalia határozottan hanyatlóban van a pünkösdi mozgalmon belül, mint erre D. Gee is rámutat, de még mindig kulcsfontosságúnak kell tartanunk. (Pünkösdi hívők gyakran állítják, hogy inkább szólnak nyelveken otthon, mint a gyülekezet nyilvánossága előtt.)

„A glossolalia az egész egyháztörténeten át létezett, néha csak rövid periódusokban, máskor mint egy mozgalom központi eleme. Mégis, e számos csoport között, amelyek a glossolaliát gyakorolják, a pünkösdi mozgalom több szempontból is kiemelkedik. Ez a legnagyobb mozgalom, amelyben a glossolalia előfordul, és sokkal gyakoribb benne, mint bármely más hasonló csoportban a vallástörténetben. A glossolalia a pünkösdi doktrínákban is nagyobb szerepet játszik, mint bármely korábbi mozgalomban.” (Bloch-Hoell, 1964:147)

A Szentlélek további ajándékai: a prófétálás, a látomás, a csodatévő erő; a bölcsesség és az ismeret ígéje; a tanítás, a gyógyítás, a lelkek megkülönböztetésének, az irgalmaság gyakorlásának, a vezetésnek, az isteni erők munkáinak ajándéka; az építő és magyarázó ajándékok. Kiemelt jelentősége a gyógyítás ajándékának van közülük. (Mivel a vizsgált gyülekezet tagjainak tapasztalatában is előfordult ilyen eset, később bővebben lesz róla szó.)

A mozgalom rövid története

Trondafir Sandru szerint a mozgalom *Örményországban* keletkezett 1855 és 1880 között. „Az üldöztetéstől félve néhány örmény pünkösdista kivándorolt Amerikába. Az utolsó 1912-ben hagyta el Kara-Kalát.” (Idézi Hollenweger, 1971:83.)

A források többsége az *Egyesült Államokat* jelöli meg a pünkösdzizmus őshazájaként. A mozgalom terjedésének

főbb állomásai itt: 1896. North Carolina – 1901. Kansas⁹ – 1906. California (Bruner, 1972:48), azaz a pünkösdiék tíz év alatt „keresztülrohantak” a kontinensen. Ugyancsak 1906 óta tekinthetjük nemzetközinek a mozgalmat, akkor indult el világhódító útjára.

A pünkösdi mozgalom európai atyjának T. B. Barratt (1862–1940) norvég metodista lelkészt tartják. Barratt 1906-ban Los Angelesben látogatott meg egy pünkösdi gyülekezetet. Az itt szerzett tapasztalatok nagy hatást gyakoroltak rá; elnyerte a szentlélekkeresztséget is. Norvégiába visszatérve pünkösdi lelkészként és misszionáriusként kezdett tevékenykedni. Döntő szerepe volt a svéd, az angol és a német mozgalom elindulásában, és hozzájárult a dán, a finn és a svájci pünkösdi csoportok megszületéséhez is. Orosz- és Spanyolországba is juttatott el propaganda-iratokat.

Barratt szerepét azonban nem szabad túlbecsülnünk. 1861 és 1900 között 14,4 millió, 1901 és 1910 között pedig 8,8 millió bevándorló érkezett az Amerikai Egyesült Államokba. A missziós propagandaanyagok jelentős részét a letelepedettek küldték az otthonmaradtaknak, és a szervezést is elsősorban a visszatért amerikaiak végezték. A kelet-európai pünkösdi mozgalom mindenekelőtt ezen a közvetlen missziós munkán alapult.

A pünkösdi hit nemcsak regionálisan, de a hívők száma tekintetében is rendkívül gyorsan terjedt. *Hollenweger* 1971-ben publikált adatai szerint az egész világon összesen 29 265 600 pünkösdi hívő van. Ebből európai: 1 512 400, ázsiai: 1 350 000 (Kínáról nincs adat), észak-amerikai: 3 170 000, latin-amerikai: 7 055 700, ausztráliai és óceániai: 23 500, afrikai: 8 077 000. (Hollenweger, 1971: 379–382)

⁹ A szerzők egy része szerint valójában csak ekkor született meg a pünkösdi mozgalom.

1958-ben H. P. van Dusen, az Egyházak Világtanácsának elnöke¹⁰ megállapította, hogy a katolikus és a protestáns egyházak mellett a püünkösdi mozgalom a harmadik vallási hatalom. (Idézi Eisenlöffel, 1967:5, 44.) L. Newbiggin, az Evangelizációs és Világmissziói Társaság akkori igazgatója¹¹ továbbvitte ezt a gondolatot, és „három fő részre osztotta a kereszténységet: a katolikus, a protestáns és a püünkösdista áramlatra” (Hollenweger, 1971:327). Az Egyházak Világtanácsának 1961-ben New Delhiben megtartott nagygyűlésén két chilei gyülekezetet vettek fel a tagok sorába.

Egyház vagy szekta?

Mindezen elismerések mellett sem dőlt el a vita, hogy a püünkösdi mozgalmat egyháznak vagy szektának kell-e tartani.

A kérdés megválaszolásának egyik síkja a teológia. Zinzendorf szerint szekta az, „ahol az emberek csak közös hitvallással és közös érdekkörrel vannak összekötve egymással, anélkül, hogy belsőleg megújultak vagy megváltoztak volna”. (Idézi Eisenlöffel, 1967:42.) Ha a püünkösdi hitelveket vesszük figyelembe, akkor ez a meghatározás nem áll a mozgalomra. „Ha teológiai terminológia szerint valaki akkor tekint egy csoportot szektának, ha az azt hirdeti, hogy a csoporthoz tartozás üdvfeltétel, akkor néhány jelentéktelen példától eltekintve nem tudok olyan püünkösdi csoportról, amelyet ilyen értelemben eretnek szektának

¹⁰ Ez a megjelölés pontatlan. A Egyházak Világtanácsának csak elnöksége volt, elnöke nem. A legmagasabb poszt a főtitkári volt, de Dr. Henry Pitney Dusen nem volt sem főtitkár, sem az elnökség tagja, hanem annak a bizottságnak volt elnöke, amely az 1961-es, New Delhiben tartott konferenciára előkészítette az EVT és a Nemzetközi Evangelizációs és Világmissziói Társaság egyesülését. (A szerk.)

¹¹ J. E. Leslye Newbiggin nem igazgatója, hanem elnöke volt a Nemzetközi Evangelizációs és Világmissziói Társaságnak. (A szerk.)

nevezhetnénk” – írja Hollenweger (1972:304). Mindenesetre a nagyegyházak egész történetük során sem mutattak annyi toleranciát – a szó legáltalánosabb értelmében –, mint a pünkösdi mozgalom a maga rövid fennállása alatt.

Bloch-Hoell definíciója szerint viszont szektának kell tekintenünk a pünkösdi mozgalmat. A szekták „szabály szerint kiváltak vagy kiűzettek egy nagyobb egyházból. (...) Ez nem pusztán történelmi tény, hanem a szekta valóságos struktúrájának alapja. (...) Véleményem szerint egy szekta mint mozgalom mindig visszahatás (movement of reaction), amelynek követői személyükben igen elkötelezettek. A keresztény szekta rendszerint egy donatista egyházesszéményt követ, amely puritán és dinamikus, antiliturgikus és hagyományellenes, és – mint visszahatás – éppúgy hajlamos túlhangsúlyozni kedvenc doktrínáit, mint más felekezetek bírálataát” (Bloch-Hoell, 1964:176).

Ernst *Troeltsch* más aspektusból, a szociológia szemzőgéből ragadja meg az egyház és a szekta alapvető különbségeit. A szekták általában aránylag kis csoportokban szerveződnek. Törekvésük elsősorban a személyes lelki tökéletesedésre és a csoport tagjai közti közvetlen, személyes barátság (testvériség) kialakítására irányul. Ezáltal a világ uralásának eszméjéről – az egyházakkal ellentétben – lemondanak. „Magatartásuk a világgal, az állammal és a társadalommal szemben lehet közömbös, toleráns vagy ellenséges, hiszen nem kívánják ellenőrizni és bekebelezni a társadalmi élet ezen formáit; éppen ellenkezőleg, távolmaradni igyekeznek tőlük; rendszerint arra törekszenek, hogy vagy tolerálják saját testületük melletti jelenlétét, vagy éppen saját társadalmukkal helyettesítsék ezeket az intézményeket.” (Troeltsch, 1931:379) A szekták általában az alsóbb osztályokkal vannak kapcsolatban, és alulról felfelé működnek, nem pedig főlülről lefelé, mint az egyházak. A szektába az egyén nem születik bele: ez

önkéntes közösség, amelybe a tagok szabad akaratukból, tudatos megterés alapján lépnek be. A szeretetben egyesülnek; s ezt nem érintik a társadalom egyenlőtlenségei és a világ harcai. Ez a kötelék az élet személyes viszonyaiban közvetlenül valósul meg. A szekta élete az aktuális személyes szolgálattól és együttműködéstől függ. A szellemi-lelki előmenetel az egyéni, személyes erőfeszítéstől függ. „A szekták tagjaikat közvetlenül az élet természetfölötti céljához kapcsolják, és bennük az aszketizmus individualista, közvetlen vallásos jellege – mint az Istennel való egyesülés eszköze – erőteljesebben és teljesebben kifejlődött”, mint az egyházakban. (Troeltsch, 1931:380) Ez az aszketizmus pusztán a világtól való elkülönülés egyszerű elve. „A lemondást csak mint a jótékonyság (caritas) eszközét gyakorolják, mint a szeretet kommunizmusának alapját, ezért szabályaik mindenkire egyaránt vonatkoznak, nem ösztönöznek extravagáns és heroikus tettekre.” (Uo.) Mivel a püнкösdi mozgalom magán viseli a Troeltsch által leírt vonásokat, szociológiai szempontból szektának kell tartanunk.

A szekta terminus a történelem során pejoráló értelmet nyert, ezért helyette egyre inkább a *szabadegyház* vagy *kisegyház* elnevezés válik megszokottá. A hazánkban élő kisebb vallási csoportokra a felszabadulás óta – teológiai és szociológiai megfontolásoktól függetlenül – csak az utóbbi terminusokat használjuk.

A püнкösdi mozgalom Magyarországon

A püнкösdiiek *magyarországi történetének* feldolgozásához csak az utóbbi években kezdődtek meg az anyaggyűjtési munkák az Evangéliumi Püнкösdi Közösségben. Az első magyar püнкösdi egyház valószínűleg 1926-ban alakult meg, s a hatóságok és a nagyegyházak rendszeres zaklatásainak kitéve mintegy félléggálosan működött, míg 1939-ben

be nem tiltották. A felszabadulás óta legálisan működik, az 1945-ben alakult Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa tagegyházaként.

Mint mindenütt, Magyarországon is több pünkösdi jellegű kisegyházat tartanak számon. Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség maga is különféle csoportok egyesüléseinek eredményeként jött létre, és ma a hazai pünkösdi mozgalom prominens képviselője. Tagjainak száma 4500 körül van. A legtöbb pünkösdi gyülekezet a felszabadulás előtt és azóta is Pest, Békés és Szabolcs-Szatmár megyében működik.

1967-óta A Szabadegyházak Tanácsa Lelkészképző Intézetében pünkösdi lelkészeket is képeznek, levelező tagozaton; a tanulmányi idő hat év. Az ökumenikus együttműködés jegyében 1972-ben olyan megállapodás jött létre a református egyházzal, amely lehetővé teszi, hogy a szabadegyházak lelkészei akadémiai oklevelet szerezhessenek.

Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség *szervezeti szabályzatát* 1974-ben fogadták el, a benne rögzítettek azonban csak részben valósultak meg azóta.

A közösség alapegységei a *gyülekezetek és a szórványok*. (A szórványba legfeljebb 20 tag tartozik.) A gyülekezet vezetői: a lelkész, a presbiterek, a diakónusok és az elöljárósági tagok. Számuk a tagságénak 6-8 %-át teheti ki. További tisztségek: pénztáros, pénztárelenőrök, jegyzőkönyv-, gyermekbibliakör-, ifjúsági bibliakör-, imádra-, énekar- és zenekarvezetők.

A gyülekezetek és szórványok négy *kerületi elöljáróságba* tartoznak: a Közép-magyarországi, Dél-magyarországi, Felső-Tiszavidéki és Észak-dunántúli Kerületbe. Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség *elnökségének* tagjai: az elnök, az alelnök és a titkár. A *Központi Tanácsot* az elnökség és a kerületi elöljárók alkotják. Minden évben tar-

tanak *Lelkipásztori Értekezletet*. A Közösség legfőbb szerve az *Országos Közgyűlés*, amelyen részt vesznek: a körzeti küldöttek (10-25 tagig egy fő, 25-nél több tag esetén huszonötönként egy fő), minden tevékenykedő lelkipásztor, a Központi Tanács tagjai, a Központi Iroda vezetője, a Lelkészképző Intézet pünkösdi tanárai és a szakbizottságok tagjai. Funkciója szerint a közgyűlés „beszámoló” vagy „választó” közgyűlés lehet; az előbbit évente, az utóbbit négyévenként tartják. Az Országos Közgyűlés alá rendelt intézmények az *Országos Központi Iroda* és a *szakbizottságok* (Missziós, Teológiai, Irodalmi, Történelmi, Énekzeneügyi, Építési és Ellenőrzési Bizottság).

A vezetők minden szinten választás útján kerülnek a helyükre. A lelkészek helyzete speciálisabb. Őket a gyülekezetek minimálisan fél év próbaidőre hívják meg, ennek letelte után szavaz a tagság beiktatásukról.

Az Evangéliumi Pünkösdi Közösség Szervezeti Szabályzata rögzíti azokat a *fegyelmi vétségeket* is, amelyek kizárást vonnak maguk után. Ezek a következők: az állami törvények megsértése, összeférhetetlenség, válás, hitetlennel (azaz nem szabadegyházi taggal) kötött házasság, elvált újabb házasságkötése, művi abortusz.

A Szervezeti Szabályzat iránymutató a *gyülekezeti foglalkozások* kialakításához is. A gyülekezetek tagjaitól elvárják, hogy a heti két istentiszteleten, két imaórán és egy bibliáórán részt vegyenek. Hetente egyszer a gyerekek számára bibliáórát, a fiatalok számára pedig ifjúsági órát tartanak. Az istentiszteletnek nincs kötött formája: Bibliaolvasásból, igehirdetésből, egyéni és közös imádkozásból, ének- és zenekari szolgálatokból, bizonyágtételekből és szavalatokból áll. A végén gyakran gyűjtést tartanak, az adakozás az önkéntesség elve alapján történik. Az imaórán egyéni és közös imádkozás, éneklés és igeolvasás folyik. A bibliáórákon elsősorban a Biblia olvasásával és

magyarázásával foglalkoznak, esetenként az élet különböző területein felvetődő problémákat beszélnek meg. Úrvacsorát legalább havonta egy alkalommal vesznek a gyülekezeti tagok. A pénztáros rendszeres beszámolója, a vezetőség és a tisztségviselők megválasztása, a tagfelvételek és kizárások megszavazása a testvéri órán történik, amelyet általában havonta egyszer tartanak. Ezen kizárólag gyülekezeti tagok vehetnek részt. Ünnepi istentiszteletre, illetve imaóra-ra kerül sor bemenéskor, hálaadó napon, gyermekbemutatáskor, menyegző és temetés esetén.

A Közösség elfogadja a más szabadegyházaknál történt bemenésekhez.

A kutatás módszerei és forrásai

Dolgozatom alapjául egy empirikus vizsgálat szolgál, amelyet egy Budapest melletti község gyülekezetében végeztem 1975 novembere és 1976 áprilisa között. Eredeti elképzelésem szerint a gyülekezet minden tagjával mélyinterjúút kívántam készíteni. Ez a módszer rendkívül időigényesnek bizonyult, mert a vizsgált személyek gyülekezeti, munkahelyi és családi elfoglaltságai miatt általában csak vasárnap nyújthattak alkalmat a beszélgetésre. Lassította a kutatást az is, hogy mivel a gyülekezet egésze vállalta a részvételt, lehetőleg önkéntes meghívásukra hagytam. Az interjúkészítés során igyekeztem minden családot otthonában meglátogatni, hogy szociális és kulturális körülményeiről, valamint a velük együtt élő személyekről megfigyeléses módszerrel is képet kaphassak. Az idő rövidege miatt azonban kénytelen voltam ezt a munkát félbeszakítani, és a hiányzó adatok pótlására önkéntes kérdőíves módszerrel is próbálkoztam. Ez nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A kiadott 21 kérdőív közül mindössze kilenc érkezett vissza kitöltve. Ennek egyik oka az, hogy az idősebbek közül néhányan elutasították az önkéntes kérdőíves

ségükre hivatkozva. A többiek vagy magyarázat nélkül kitértek előle, vagy pedig ugyancsak magyarázat nélkül megtagadták. Az elkészített 20 interjúból 19-et magnetofonnal vettem fel. Ezekben az esetekben szinte semmilyen ellenérzéssel nem találkoztam. További információkhoz jutottam néhány befejezetlen interjú, valamint számtalan kötetlen beszélgetés segítségével. A gyülekezet hitéletéről kialakított képem alapját az összejöveteleken tett megfigyeléseim alkotják: 32 istentiszteletet, hét biblia-, három ima- és egy ifjúsági órát látogattam meg.

Az összegyűjtött adatok mennyisége a fent említett nehézségek miatt személyenként változó, ezért az egyes témáknál külön közlöm az értékelhető adatok számát.

I. A gyülekezet makroszociológiai jellemzői

A gyülekezet történetének vázlata

Már a harmincas években éltek pünkösdiék a községben (nevét a továbbiakban N.-nel jelölöm), de önálló gyülekezet csak 1947–48-ban alakult. A jelenlegi tagság nagy része később költözött ide. Imaházzal csak mintegy hat éve rendelkeznek, előzőleg a hívők házaiban, egy-egy szobában tartották összejöveteleiket. A közeljövőben kezdenek hozzá egy új imaház építéséhez. A Község ebben a községben fog szeretetotthont létrehozni.

A gyülekezet taglétszáma 1962-ben 40 fő körül volt, jelenleg 46. A tagok száma 1974-ben lehetett a legmagasabb, ekkor 52-en voltak. 1973–74-ben egy nagy „bredési hullám” eredményeként kilenc fiatal merítkezett be. Azóta új tagfelvétel nem volt. Kilenc személyt kizártak, ketten meghaltak.

A gyülekezet vezetője 1963-tól 1973-ig G. Z. (G. J. apja) volt, aki azóta elköltözött a faluból. A gyülekezet 1973-ban N. L.-t hívta meg vezetőnek; ő 1976. március 1-ig látta el ezt a feladatot. A kutatási megfigyelések befejezésekor tárgyalások folytak a gyülekezet és a közösség vezetősége között a leendő lelkipásztor személyéről, de döntés még nem született.

Demográfiai adatok

A szabadegyházaknál és a történeti egyházaknál is általános a nők többsége az aktív hívők között. Ennek oka a nők társadalmilag-történelmileg meghatározott helyzetében és a létrejött sajátosan női pszichostruktúrában keresendő. Ezek elemzése meghaladja a dolgozat kereteit. Az n.-i pünkösdi gyülekezet tagjainak *nem és életkor szerinti megoszlása* (1. ábra) mindenestre ugyanezt a sajátosságot mutatja.

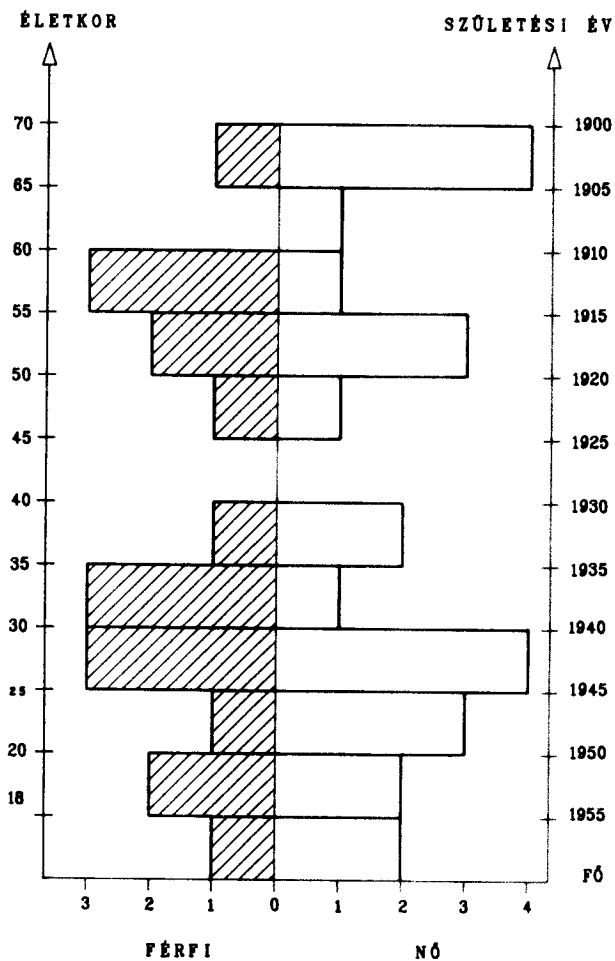
A nők aránya átlagosan 63 %, s mint várható, a magasabb korcsoportok felé egyre magasabb (a 40 év fölöttiek-nél 68 %, a fiatalabbaknál 58 %).

A gyülekezet tagjainak átlagos életkora 45-46 év között van; fiatalabb gyülekezetek nemigen fordulnak elő a szabadegyházakban. A tagság eloszlása az egyes korcsoportokban nem egyenletes: a 40 évnél fiatalabbak teszik ki a gyülekezet nagyobbik felét. Legkevesebben a középkorúak vannak – feltűnően alacsony arányuk magyarázatot igényel.

Nézzük meg, *hány évesek voltak a gyülekezeti tagok bemerítkezésükkor* (1. táblázat).

Megállapíthatjuk, hogy a legtöbben 16-20 éves korukban léptek be a gyülekezetbe. Ez érthető, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a pünkösdi családban felnőtt gyerekek számára ez az a kor, amikor dönteniük kell: hívó vagy világi életet akarnak-e élni? A választásra legkésőbb

1. ábra: A GYŰLEKEZETI TAGOK SZÁMA
NEM ÉS KOR SZERINT

21-25 éves korban kerül sor, de az a ritkább eset. Akik a világi élet mellett döntenek, azok közül kevesen térnek vissza később a gyülekezethez. Többször előfordul viszont, hogy a 16-20 évesen bemerítettek rövidesen szakítanak a hívó étellel.

1. táblázat

*A gyülekezeti tagok bemerítkezésének éve
és életkora*

Életkor a beme- rítéskor	A bemerítés időpontja (év)								Együtt
	1941 előtt	1941 -45	1946 -50	1951 -55	1956 -60	1961 -65	1966 -70	1971 -75	
-15	-	-	-	2	3	-	1	-	6
16-20	1	-	2	1	3	2	2	4	15
21-25	1	-	-	1	-	1	1	1	5
26-30	-	-	-	-	-	-	-	1	1
31-35	-	-	1	2	-	-	-	-	3
36-40	-	-	-	-	-	1	-	-	1
41-45	-	-	1	1	-	1	-	-	3
46-50	-	-	4	-	-	-	-	-	4
51-55	-	-	-	-	-	-	-	-	-
56-60	-	-	-	-	-	1	1	1	3
Együtt	2	-	8	7	6	6	5	7	41

A 20. életévük után megtértek többsége saját családjában elsőként lett pünkösdi hívő, kisebb részük testvére vagy gyereke példáját követte, illetve visszatért a gyülekezethez.

A középkorúak kisebb arányának magyarázatához nem elég a táblázat tanulságait figyelembe vennünk, hanem a pünkösdi mozgalom hazai történetének egy szakaszára is utalnunk kell. Azok ugyanis, akik ezekhez a kevésbé képviselt korcsoportokhoz tartoznak, éppen az 1939–45 közötti

időszakban voltak 16-20 évesek, amikor a mozgalmat betiltották. Ez a missziós tevékenység korlátozottságával járt, így éppen a legfogékonyabbnak látszó életkorban nyílt kevesebb alkalmuk arra, hogy megismerkedjenek a pünkösdi hittel. Ugyanakkor a hívő élet választása súlyosabb terheket is jelentett ebben az időszakban

A jelenlegi tagság csaknem teljes egészében a felszabadulás után merítkezett be. A más gyülekezetekhez tartozó szülőkre is ez jellemző. Ezt részben megmagyarázza az, hogy N.-ben maga a gyülekezet is csak a negyvenes évek második felében született meg.

A táblázatból az is kitűnik, hogy az 1946 és 1950 között megtértek átlagéletkora a legmagasabb. Hazánkban ebben az időben született újjá a pünkösdi mozgalom, országszerte erős missziós munkát folytatva. A felszabadulás utáni néhány év gazdasági és ideológiai problémái, a társadalmi rendszer megváltozása a felnőtt korosztályokat érintette leginkább. Ebben a nyitott helyzetben többen voltak, akik a pünkösdi utat választották.

A *családi állapot* és a pünkösdi hit között összefüggés van. Figyeljük meg a gyülekezet tagjainak megoszlását *családi állapotuk* szerint (2. ábra).

A hajadonok mindannyian 30 éven aluliak. Párválasztásukat két körülmény korlátozza: 1) a gyülekezet tagjai nemajánlatosnak tekintik a nem szabadegyházi taggal kötött házasságot¹²; 2) viszont a női többség általános a szabadegyházaknál.

Két férfi és négy nő él ún. vegyes házasságban, vagyis házastársuk nem pünkösdi hívő. Közülük két férj régebben gyülekezeti tag volt, egy feleség pedig gyerekkorában járt összejövetelekre. Most egyikük sem tagja más szabadegy-

¹²A Közösség fegyelmi vétségnek tartja ugyanezt, de a gyülekezetek e tekintetben megőrizték szabadságukat.

házaknak sem. Ezeket a házasságokat a tagok bemeíítkezésük előtt kötötték.

A hit – a párválasztás befolyásolásán keresztül – hat tehát a családi állapotra, a családi állapot pedig nem meghatározó a hittel szemben.

A család egyik legfontosabb jellemzője a *gyerekek száma*. A gyülekezetben ezt a házast (vagy özvegy) anyák élveszületett gyerekeinek száma szerint tekintjük át (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat

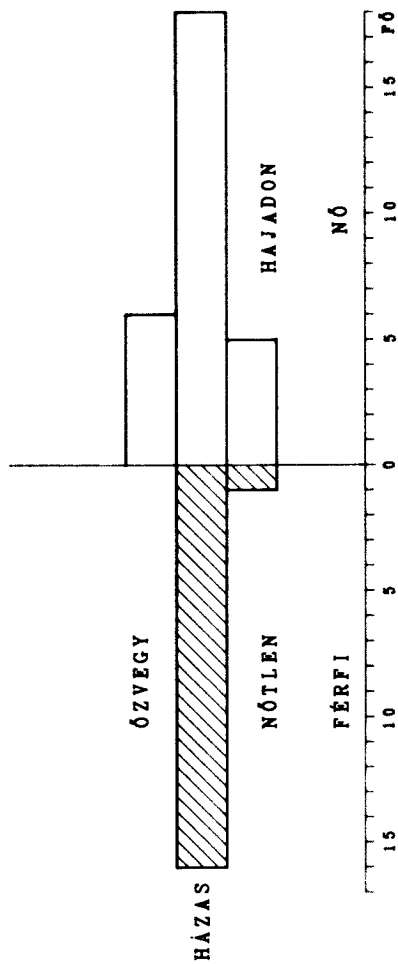
A gyülekezetbeli anyák gyerekeinek száma

A gyerekek száma	Az anya legalább az utolsó gyermek születésekor		Együtt
	hívó volt	még nem volt hívó	
1	-	1	1
2	-	3	3
3	5	1	6
4	-	-	-
5	2	-	2
6	2	-	2
7	1	-	1
8	1	-	1
9	1	-	1
Összes anya	12	5	17
Összes gyermek	61	10	71
Egy anyára jutó gyerekek száma	5,08	2,00	4,18

Megjegyzések:

1. Két házast és egy özvegy nőnek nincs gyereke. Az utóbbi szülıképes korában még nem volt hívó, az előbbiek közül az egyik még nincs egy éve férjnél.
2. Négy idős asszony adatait nem ismerem.

2. ábra: A GYŰLEKEZETI TAGOK SZÁMA
CSALÁDI ÁLLAPOT SZERINT

A házas és özvegy anyáknak a táblázatban szereplő két csoportja között a különbség a kis létszám ellenére szignifikáns; a gyülekezet összátalaga (4,2) és az országos átlag (2,3 – 1970. évi népszámlálás) között ugyancsak. N. községben az átlagos gyerekszám 1970-ben 2,4 – alig haladja meg az országos átlagot. Ugyanakkor a gyülekezeten belül az első csoportba tartozó 12 nőnek több mint a fele szülőképes korban van, így várható, hogy a következő években a gyülekezetben még emelkedni fog az egy anyára jutó gyerekek száma.

Mindezek alapján felmerül a kérdés: van-e valamilyen összefüggés a magas átlagos gyerekszám és a hit között? Mielőtt erre válaszolnánk, nézzünk meg egy szélesebb körű összehasonlítást hívók és nem hívők között. A következő adatokat a gyülekezeti tagok le- és felmenő, valamint oldalági rokonairól gyűjtöttem össze.

A házas és özvegy nők elveszületett gyerekeinek száma a gyülekezet tagjai és rokonaik között a 3. táblázat szerint alakul. (A gyűjtés nem tekinthető teljesnek, és a 2. táblázat adatai itt újra szerepelnek.)

Megállapítható, hogy a rokonságon belül is nagy a különbség a hívő és a nem hívő anyák átlagos gyerekcszámai között. (Ez az eltérés is szignifikáns.) Ugyanakkor feltűnő, hogy a nem hívő csoport átlaga is magasabb az országosnál.

Mindebből két következtetést vonhatunk le:

- azokban a családokban, amelyekhez a vizsgált gyülekezet tagjai tartoznak, általában sok a gyerek;
- e sokgyerekes családok hívő tagjainak még több gyerekük van, azaz hitük és gyermekeik száma szorosan összefügg. Úgy tűnik tehát, hogy a hit és a gyerekek száma közül mindkettő befolyásolja a másikat.

3. táblázat

A gyülekezethez és a rokonsághoz tartozó anyák
gyerekeinek száma

A gyerekek száma	Az anya legalább az utolsó gyermek születésekor hívó volt	még nem volt hívó	Együtt
1	-	4	4
2	4	9	13
3	9	5	14
4	2	3	5
5	4	2	6
6	4	-	4
7	2	-	2
8	1	-	1
9	4	-	4
10-12	-	-	-
13	-	1	1
Összes anya	30	24	54
Összes gyermek	145	72	217
Egy anyára jutó gyerekek száma	4,83	3,00	4,02

Ezekről a sokgyerekes családokról további szociológiai adatok segítségével próbálunk majd átfogóbb képet kialakítani és azon belül erre a jelenségre is magyarázatot keresni. A hívóknél tapasztalt magas gyerekszám azonban nem pusztán szociológiai kérdés, a hitélet elemzése során adhatunk csak teljesebb választ rá.

A gyülekezet tagjait többszörös *rokoni kapcsolatok* fűzik egymáshoz (lásd a 3. ábrát), 80 %-uk rokona egymásnak. Ennek egyik elősegítője volt a párválasztás már említett korlátozása, másik pedig a földrajzi származás viszonylag kicsiny szóródása. A rokoni kapcsolatok nemesak a

gyülekezeten belül gyakoriak, hanem a Közösség más gyülekezeteinek tagjaival is.

A tagok egymáshoz való viszonyulásában így nemcsak azért nincsen distanciális jelentősége a rokonságnak, mert a hittestvéri szeretet mindenkire kiterjed, és a hitelveknek megfelelően „személyválogatás” sincs, hanem azért sem, mert nemigen lenne kivel szemben distanciát alkalmazni.

A földrajzi származás említett szóródását a gyülekezeti tagok *születési helyének* adatain tanulmányozhatjuk. Megoszlásuk megyénként a következő (4. táblázat):

4. táblázat

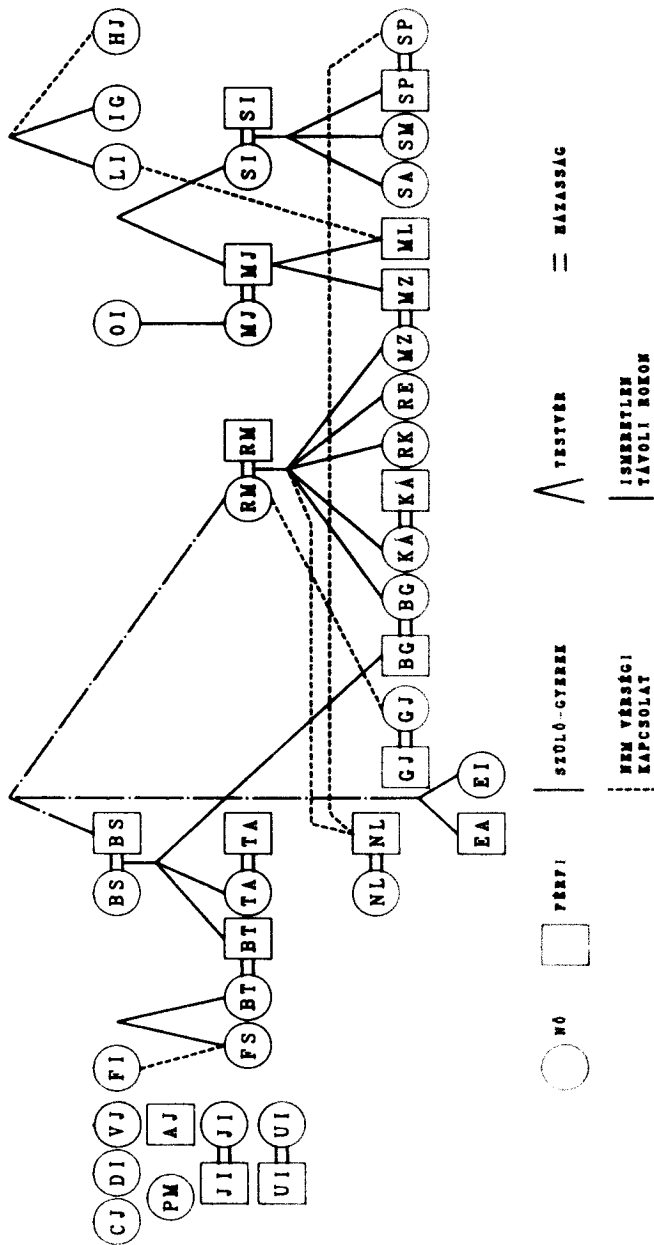
A gyülekezeti tagok földrajzi származása

<u>Születési hely (megye)</u>	<u>Fő</u>
Békés	19
Borsod-Abaúj-Zemplén	2
Pest	7
Szabolcs-Szatmár	4
Szolnok	6
Veszprém	1
Erdély*	2
<u>Összesen</u>	<u>41</u>

*A tagok születésekor Magyarországhoz tartozott. A megyéket Erdélyben nem különböztetem meg.

A tagság nagy része alföldi. Különösen Békés megye túlsúlyra szembetűnő – és még tovább nő, ha finomabb megkülönböztetéseket is figyelembe veszünk. Csépa esetében például olyan községről van szó, amely közel esik Szolnok megye déli határához, s így Békés megyéhez is. Márpedig Szolnok megyéből ez az egyetlen község van képviselve a gyülekezetben. Az itt született hat személyen kívül meg kell említenünk egy további tagot, aki Budapesten született ugyan, de édesanyja Csépan nőtt fel.

3 ábra: A GYŰLEKEZET TAGJAINAK ROKONI KAPCSOLATAI

Békés megye részletesebb adatait az 5. táblázat mutatja. Az utóbbi négy helység mindegyike a békési járásban van. A tagok közül további kettőnek a szülei Mezőberényben éltek, egyikük maga is itt lakott néhány évtizeden keresztül. Az n.-i gyülekezet tagsága szempontjából tehát különösen fontos szerepe van ennek a községnek. „Végeredménybe a mezőberényi gyülekezet olyan volt, mint majdnem egy anyakotló, onnan a csirkék szétrepültek, erre is, arra is mentek” – mondta S. Pné.

5. táblázat

A Békésben született hívők születési helye

Születési hely (község)	Fő
Déaványa (Később Bélmegyeren élt.)	1
Békés	3
Bélmegyér	3
Kőröstarcsa	2
Mezőberény	10

A gyülekezet székhelyén mindössze ketten születtek (a hiányzó öt adat esetleg növelné ezt a számot). A tagság negyötöd részének tehát a szó szoros értelmében nagy utat kellett megtennie az n.-i gyülekezetig. (Ma három budapesti kivételével valamennyien N.-ben laktak.)

A költözések adatai hiányosak; 34 személy költözésének idejét és irányát a 6. táblázat tartalmazza.

Végül is a jelenlegi gyülekezeti tagoknak éppen a fele az 1960–64-es időszakban költözött N.-be. Akkor ez valójában több mint 23 ember idevándorlását jelentette, mert a gyerekek egy része azóta már máshol lakik vagy nem gyülekezeti tag, és haláleset is előfordult azóta.

A gyülekezeti tagok költözései

Mikor?	Honnan?	Hová?	Hányan?
1917	Szabolcsból	N.-be	1
1945	Erdélyből	Bp.-re	1
1960-64	Borsodból	N.-be	2
	Pest megyéből	N.-be	2
	Szolnok megyéből	N.-be	7
	Békés megyéből	N.-be	13
1966-68	Békés megyéből	N.-be	2
1970 óta	Békés megyéből	N.-be	5
		Bp.-re	1
	Szabolcsból	N.-be	2

Megjegyzések:

1. Három személy születési helye megegyezik jelenlegi lakóhelyével.
2. Kilenc személyről csak annyit tudtam megállapítani, hogy 1964-ben már N.-ben laktak.

Az egyik kérdés, amelyet ezek a tények fölvetnek, az, hogy vajon ez a nagyszámú költözés egy szélesebb körű népmozgalom része-e. Az 1970. évi népszámlálás adatai szerint 1960 és 1970 között a legtöbben Békés megyéből vándoroltak el. Nézzük meg, hogyan jelentkezik ez az érintett községek népességének változásában. Bélmegyér lakossága 1949-ig folyamatosan növekedett, azóta viszont csökken: 1960-ig 8,5 %-kal, 1960 és 1970 között 19,3 %-kal. Mezőberény lakossága 1941-ig nőtt, és 1949-re 6,9 %-kal csökkent. Ez feltehetőleg nem önkéntes elköltözésekből adódik, hanem a háború utáni kitelepítésekből is: Mezőberény ugyanis három-nemzetiségű magyar, szlovák és német. 1949-től 1960-ig a lakosság száma nem változott lényegesen (0,3 %-kal nőtt), 1960-tól 1970-ig viszont 3,7 %-kal csökkent. A gyülekezeti tagok közül legtöbben innen költöztek el.

Csépa esetében hasonlóképpen az 1960 és 1970 közötti évekre esik a legnagyobb arányú csökkenés: 11,5 %. (Az előző tíz évben mindössze 5,2 % volt.)

Kétségtelen, hogy a gyülekezet tagjai e nagyobb mozgás keretében vándoroltak el szülőhelyükről. E mozgásokat gazdasági tényezők váltották ki.

Békés megye ipari fejlettség tekintetében még 1966-ban is a 19 megye közül a 17. helyen állt. (Losonczy, 1973:140) 1960-ban itt az ipar kevés befektetést és kevés szakértelmet igénylő, szétszórt szövetkezeti ipar, háziipar, és mellette elsősorban élelmiszer- és textilipar. Vizsgáljuk meg Mezőberény, Bélmegyér és Csépa 1960-as adatait. Mezőberény óriási község, amely mezővárosnak számít; Bélmegyér Békés tanyakörzetéhez tartozott, 1946 óta község.

Fejlettségi szintjüket jól mutatja a keresők népgazdasági ágazonkénti megoszlása. Összehasonlításként az azóta várossá vált Békés azonos korú, valamint a gyülekezet „mai” környezetét képező N. keresőinek 1970-es adatait közlöm (7. táblázat).

A három községben munkaerőigény tehát elsősorban a mezőgazdaságban volt. (8. táblázat)

A községek szocializáltsági fokuk¹³ tekintetében különbözöek. A termelőszövetkezetek azonban 1960-ban még egyik helyen sem tudtak annyit fizetni, amennyi sokgyerekes családok megélhetéséhez elegendő lett volna. Ugyanakkor az iparban, a kereskedelemben, a közlekedésben stb. a munkalehetőségek korlátozottak voltak.

Békéscsaba nem tudta felszívni a munkaerőfelesleget; Békés szintén nem – mint láttuk, foglalkoztatási struktúrája lényegében nem különbözött a többi községétől. Így nem

¹³ Ez a terminus a tanulmány megírása idején a mezőgazdaság „szocialista átszervezésének” fokát jelentette. (A szerk.)

nyílt annyi bejárási lehetőség, hogy megoldhatta volna az elhelyezkedési problémákat.

7. táblázat

A keresők ágazati megoszlása
és az egy keresőre jutó eltartottak száma
a gyülekezeti tagok szülőhelyén és N.-ben*

Helység	Mező- gazdaság	Ipar	Egyéb	100 keresőre jutó eltartott
Bélmegyer	80,9	8,3	10,8	104
Csépa	60,3	18,8	20,9	115
Mezőberény	50,8	26,4	25,3	91
Békés	43,9	30,8	25,3	94
N. (1970)	10,2	55,3	34,5	56

* Helységenként az összes ágazat keresőinek százalékában, az 1960. évi népszámlálás adatai szerint.

8. táblázat

*A mezőgazdasági keresők foglalkozási viszonya**

Helység	Alkalmazott	Tsz-tag**	Önálló**	Kétlaki**
Bélmegyer	10,6	39,6	48,8	1,0
Csépa	9,4	85,3	5,3	0,0
Mezőberény	19,2	18,8	59,5	2,5

* Községenként a mezőgazdasági keresők százalékában.

** Segítő családtagokkal együtt.

N eltérő foglalkozási struktúrájának alapja az, hogy Budapest mellett van.

Az elköltözések szubjektív indoklásaiban ezek a problémák tükröződnek vissza. Ahhoz, hogy jobban megértsük, hogyan hatottak a tényezők a mai n.-i gyülekezet tagjaira, demográfiai és települési jellemzőiken túl figyelembe kell

vennünk szorosabb értelemben vett társadalmi-gazdasági meghatározottságukat: képzettségüket, foglalkozásukat is.

Társadalmi helyzet

A társadalmi helyzet alapja a társadalmi struktúrában elfoglalt hely, amelyet a képzettség és a foglalkozás adataival próbálunk megközelíteni. Erre épül az anyagi és a kulturális helyzet. Mivel a gyülekezeti tagok társadalmi helyzete fontos változásokon ment át életünk során, nélkülözhetetlen a történeti szempontú elemzés is.

Az előbb áttekintettük a tagság többségének korábbi lakóhelyén az 1960. évi gazdasági helyzetet, most nézzük meg az *iskolázottság* alakulását.

9. táblázat

Az iskolázottság a tagok korábbi lakóhelyén

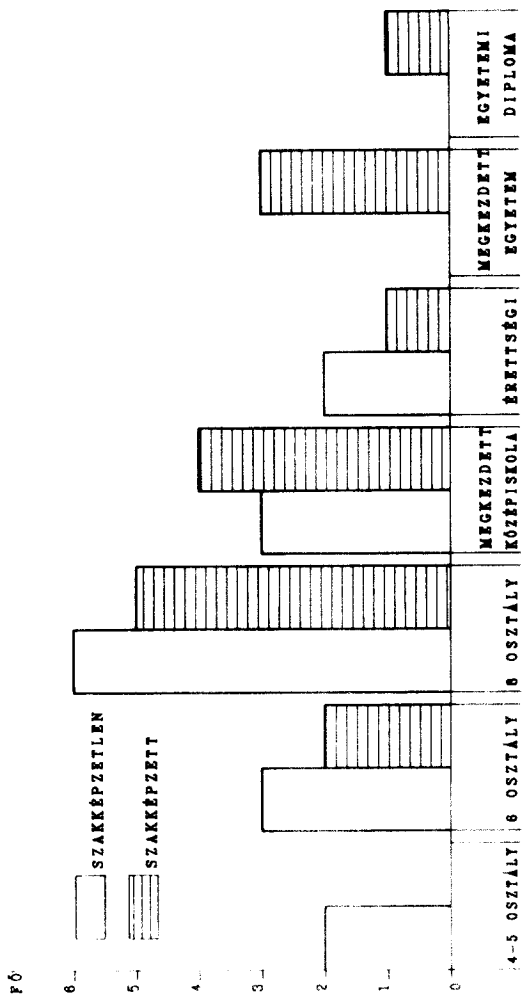
Helység	Írástudatlan a 10 éves és... idősebb népesség százalékában	8 osztályt végzett a 15 éves és... népesség százalékában	Érettségizett a 18 éves és... népesség százalékában
Bélmegyer*	2,2	16,9	2,0
Csépa*	3,2	14,8	2,4
Mezőberény*	2,2	25,2	5,0
Békés*	2,4	23,1	4,7
N.**	1,4	53,6	14,9

* Az 1960. évi népszámlálás adatai.

** Az 1970. évi népszámlálás adatai.

A helyi gyülekezetek tagsága az ötvenes években feltéhetően ennek a környezetnek felelt meg, mivel a műveltség, a tanultság presztízse csak az utóbbi évtizedben vált általánosabbá a pünkösdi mozgalomban.

4. ábra: A GYŰLEKEZETI TAGOK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE
ÉS SZAKKÉPZETTSÉGE

A vizsgált gyülekezet tagjainak legmagasabb iskolai végzettségéről és a szakképzettek arányáról a 4. ábra nyújt képet.¹⁴

Az átlagos iskolai végzettség a gyülekezetben kilenc osztály. Ez akkor is magas, ha a hiányzó adatok valamivel csökkentenék.¹⁵ A következő években azonban még emelkedni fog, mert a „megkezdett középiskola és egyetem” kategóriába tartozó tíz személy közül nyolc jelenleg végzi tanulmányait (levelező tagozaton).

A 9. táblázat adatai közül csak a harmadik oszlop vethető össze a gyülekezet jelenlegi, illetve az előbbieik figyelembevételével várható átlagával, hiszen a vizsgált populációban mindenki 18 éven felüli. A „legalább érettségizettek” százalékos aránya a teljes tagságra nézve ma 13 %, várható arányuk pedig 26 %.

Az iskolázottsági mobilitás tehát rendkívül erős. A tanulás iránti igény szélesebb értelemben is jelentkezik: néhányan zenét és idegen nyelvet tanulnak szervezett keretek között. (Gyerekeiket is járatták különórákra.)

Szembeötlő a szakképzettek magas aránya: 50 %. Ez az arány viszonylag magas marad akkor is, ha az itt nem szereplő 14 személy mindegyike szakképzetlen. A szakmaszerzés láthatóan elsődleges szükséglet volt, amelyet most a továbbtanulás második hulláma követ.

A képzettség és a *foglalkozás* nem felel meg pontosan egymásnak (10. táblázat). A gyülekezetben az aktív keresők

¹⁴ *Megjegyzések a 4. ábrához:* 1. A szakképzetlen középiskolai végzettség gimnáziumot jelent. 2. 14 személy adatai hiányoznak; közöttük legfeljebb nyolc osztályt végzettek vannak.

¹⁵ A hivatalos statisztikák nem az évek számát használják az iskolázottság mérésére. Az öt évvel későbbi, 1980. évi népszámlálás adatai alapján végzett becslésem szerint a főváros aktív népességének lehetett átlagosan hasonló végzettsége, a többi városé és különösen a községek lakóié még 1980-ban is elmaradt ettől. (*A szerk.*)

száma 26; legalább öt nyugdíjas, legalább hét háztartásbeli, nyolc személy adata ismeretlen – ezek valamennyien túl vannak a nyugdíjkorhatáron.

10. táblázat

A gyülekezet tagjainak szakképzettsége és foglalkozása

Szakkép- zettség	Foglalkozási minőség			Összesen
	Szellemi dolgozó	Szak- munkás	Betanított/ segédmunkás	
Szakképzett*	5	4	7	16
Szakképzetlen	5	2	8	15
Együtt	10	6	15	31**

* A közép- és felsőfokú végzettségükkel együtt. Ezek mind szellemi foglalkozásúak.

** A táblázatban öt nyugdíjas utolsó foglalkozása is szerepel.

Megjegyzés: Az adatok nem ugyanarra a 31 személyre vonatkoznak, mint a 4. táblázat adatai.

A szakképzettek egy része tehát nem a szakmájában dolgozik. A szakma elhagyásának azonban csak egy esetben lehet az az oka, hogy a közelben nincs megfelelő munkalehetőség. A többi nyolc tagnál szubjektív tényezők játszottak közre ebben. Hat szakképzett munkás ugyanannál az országos hatókörű szolgáltató ktsz.-nél helyezkedett el betanított karbantartóként. Ennek a munkának az előnye: a nagyon magas kereset (eléri a havi 6000 Ft-ot), a kötetlen munkaidő, az önálló munkabeosztás és az állandó vidékre járás. Az utóbbi szempontra K. Á. és B. G. hivatkozott: „szeretek kint járni a természetben vagy az utakon”: „hogy megismerjem hazámat, komolyan, ez nagyon lényeges volt; én elég fiatal vagyok, és elmondhatom azt, hogy tiz város nincs az országban, amelyikben én nem jártam”

A gyülekezet tagjai két kivétellel szövetkezetekben vagy állami vállalatoknál, intézményeknél dolgoznak.

Egyikük önálló kisiparos, a lekipásztor pedig a Közösség alkalmazottja. Mezőgazdasági munkát senki sem végez, a munkahelyek közül is csak egy tartozik a mezőgazdasági ágazathoz. Heten dolgoznak az iparban, 23-an pedig a szolgáltatásban és egyéb ágazatokban.

A gyülekezeti tagok jó része meglehetősen nagy utat tett meg a társadalom foglalkozási struktúrájában az első kereső foglalkozásától a jelenlegiig. Bár ma – egy kivétellel – mindenki nem mezőgazdasági ágazatokban dolgozik, sokan végeztek paraszti munkát életüknek rövidebb-hosszabb szakaszában, azaz gyakori az *intragenerációs mobilitás*. Ennek társadalmi-gazdasági okait már áttekintettük. Hatásuk súlyosan érződött a gyülekezeti tagok életében.

B. G. visszaemlékezése szerint „15-20 évvel ezelőtt nagyon gyengék voltak a téeszék, szóval annyira kicsit tudtak fizetni. Egy egész kis példa volt, amikor édesapám egy munkaegységet keresett egy nap, és hat forintot ért. Hat forintot! És emlékszek rá, hogy sóhajtozott, amikor hazajött, mert hát csak ott voltunk, gyerekek, és szóval nagyon sok szomorúság volt, hogy tényleg 59 éves ember volt, és másfél részt vállalt mindenből, és azon kívül még sokszor vállalt még plusz vállalat, rendkívül dolgozó ember volt...” Ilyen körülmények között a gyerekek iskoláztatása, bár hasznos lett volna, leküzdhetetlen akadályokba ütközött. J. I.-ék is hiába próbálták meg a hetvenes évek elején. „A fiamat beadtuk a gimnáziumba, gimnáziumba ment – meséli J. Iné. – De aztán bejött a téesz, elvették a földünket. És nem bírtuk azt: olyan rossz sarok, ahol mi lakunk, rossz földje meg minden van. Úgyhogy nagyon rosszul ment a téesz, és örültem, ha magunkat fenntartjuk. Úgyhogy kivettük, egy osztályt járt gimnáziumba.”

Nem véletlen hát, hogy inkább az ipari szakmunka vágya került az első helyre: az ipar a biztos megélhetés eszköze. „Az az igazság, hogy akkor szeretett volna minde-

gyik iparos lenni. Ez az igazság. Bátyám akart, még föl is ajánlotta, hogy ő ott próbálkozik ipart, de a téesz nem akart ilyesmiről hallani. Akkor még nem volt ilyen, hogy második, melléküzemágak meg ilyenek, mezőgazdaságra voltak berendezkedve és nem, nem ment az a dolog.” (B. G.)

De nemcsak az iparosítás lehetősége hiányzott, hanem a helybeli szakmatanulási lehetőségek is korlátozottak voltak. B. G-nek sikerült ugyan szakmát tanulnia, de így emlékszik vissza a szakmaválasztásra: „...hogy egész őszinte legyek, erre kényszerültem. Mert abba az időbe nem nagy választás volt. Eredetileg motorszerelő akartam lenni, de olyan pechem volt ezen a területen, hogy előttem való napon vették fel azt a gyereket mert maszek lett volna az illető, akihez mentem volna. Ktsz-be már jó előre megvolt mindig, hogy ki kerül be: nagyon kevés, három-négy elsős, csak ismeretség útján lehetett volna megoldani. Közvetlen nem voltam ismerős, mondom, előttem fölveték. Festőnek meg egy órával előttem vették fel a fiút. Csak utoljára lettem szabó... hát aztán úgy megszerettem menet közbe...”

A helyi lehetőségek szűkössége miatt a megélhetés, a munka és a tanulás lehetőségeit egyaránt távolabb kellett keresni. A családok szétszóródtak, hogy erőt gyűjtve újra összegyűljenek: egyszerre hagyva ott a régi foglalkozást és a régi házat, hogy új foglalkozást és új otthont keressenek. A kiinduló feltételek különbözősége természetesen sajátos utakat határozott meg.

A *társadalmi mobilitás* szempontjából a családok utolsó három vagy négy generációja alapján több családtípust lehet megkülönböztetni a gyülekezetben. A típusok közös vonása, hogy valamelyik paraszti rétegből indultak el. Egyetlen család tér el ettől, egy háromgenerációs munkás-család. A nemzedékek között csak kisebb emelkedés figyelhető meg a szakmai hierarchiában, a harmadik generáció-

ban pedig egy intragenerációs mozgás az iparból a szolgáltatásba.

A paraszti kiindulópontú típusok egyike az, ahol az első generáció a mezőgazdasági cselédséghez tartozott. Békés a felszabadulásig egyike volt azoknak a megyéknek, amelyekben a legnagyobb földbirtokok voltak. Presztízst tekintve a mezőgazdasági cselédség a társadalmi hierarchia legalsó szintjén állt, de anyagi helyzetét tekintve mégis némi biztonságot élvezett. A második generáció csekély mobilitásának egyik lehetséges formája volt elhelyezkedni a vasútnál. Itt a keresetet nem befolyásolták természeti csapások, esetleges személyes önkényeskedések stb., így ez jóval nagyobb létbiztonságot jelentett – a nyugdíj révén az aktív kereső koron túl is. Aki a mezőgazdaságban maradt – a többség –, az a földosztással kapott új reményt. Eszközök nélkül azonban a remények nemigen váltak valóra. „Kinoztuk minden jószág nélkül, mert hát nem volt ugye se ló, se semmi ilyesmi, ilyen nehéz földet, ilyen rossz minőségű, vacak földet... úgyhogy húztuk az ekét. Mer' bátyám volt olyan okos, az idősebbik, hogy: elbírnátok ti ezt az ekekapát... Hát persze nem messzire húztuk, hát hogyan húztuk volna...” (T. A.)

A harmadik generáció képviselői már gyakran az iparban dolgoznak segéd- vagy betanított munkásként, sokszor intragenerációs mobilitás eredményeként. A szakképzettség iránti igény már a negyedik generáció jellemzője, de még itt is elsősorban csak a kisebb presztízssű szakmákra terjed ki. E típus mobilitásának mértéke és üteme végső soron alacsony.

Másik típust képviselnek azok a családok, ahol az első generáció rendelkezett ugyan egy kevés földdel, de ez a megélhetéshez nem volt elegendő. Jövedelmük kiegészítése napszámából, részesaratásból származott. A második generáció ugyanezen a szinten igyekezett megmaradni, de

az ő életükben és fiaikéban már nagy jelentősége van a felszabadulásnak. Az 1945-ben földhöz juttatottaknak 40,7 %-a mezőgazdasági munkás, 33,3 %-a pedig törpebirtokos volt. Átlagosan 3,9, illetve 4,9 kat. hold földet kaptak, amely a meglévővel együtt már biztosította a megélhetést. Az ötvenes évek elején megkezdődött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. A termelészövetkezetek azonban nem tudták mindenütt megfelelő jövedelemhez juttatni tagjaikat. Az iparilag fejletlen vidékeken ugyanakkor kevés volt az egyéb munkalehetőség. „Én emlékszem, ő, hogy mit kellett mászkálni – mondja T. Ané –, hogy én mit jártam a szövőgyárba Mezőberénybe, hogy felvegyenek! Én több mint egy évig mászkáltam, szinte minden két hétbe, és mégse vettek föl dolgozni. Úgy nem lehetett elhelyezkedni, hogy azt ma el se hiszik az emberek, a fiatalok, hogy mi volt, hogy micsoda törtetés, ha valahol tudtuk, hogy megüresedik egy hely, hogy ő, kétszáz jelentkező volt rá, és az vót a boldog, aki nagy nehezen bejuthatott oda. Én hát éveken keresztül el akartam helyezkedni, és nem tudtam végül, csak egy bedolgozó munkára tudtam elmenni, be Csabára. És még azok is, oda is meddig, hány hónapot, egész nyáron át jártam a nyakukra, és vártam, hogy majd rám kerül talán a sor, hogy felvesznek.”

A harmadik generáció családfőinek kezdetben az ingázást kellett vállalniuk, felnőtt fiaik pedig – akiknek családról még nem kellett gondoskodniuk – Budapestre vagy környékére költöztek. Így a negyedik generáció elvándorlása előbb kezdődött meg, mint szüleiké. „Sokféle volt a család, együtt szerettünk volna lenni. Így láttuk megoldottnak az iskola és a munkahely kérdését Pest közelében. Természetesen szem előtt tartottuk, hogy gyülekezet is legyen, így esett a választás N.-re.” (R. Mné)

Érdekes jelenség azonban, hogy e típus mobilitása ezzel nem zárult le. A fiatalok közül sokan nem álltak meg a

nagyiparban, hanem a szolgáltatásba és más nem termelő ágazatokba mentek át. Ez bizonyos mértékű iskolázottsági mobilitással járt együtt.

A következő családtípus első generációja tulajdonképpen nem rendelkezett több földdel, mint az előbbi típus, de agrárkultúrájuk magasabb szintű volt. Intenzív gazdálkodást folytattak: szőlővel, kertészettel foglalkoztak. A mezőgazdasági szakképzettség – ha nem is papírforma szerint – létkérdés volt a számukra. Jövedelmüket részes bérlettel egészítették ki. A második generációban lényeges változás nem történt, a harmadikban azonban a földosztás az anyagi helyzet javulását hozta. Később a termelősövetkezet visszaszorította a jövedelmeket, és ez előmozdította a családfő intragenerációs munkássá válását, különösen a nagy családok esetében. Az előzőkhöz képest minőségi különbség azonban, hogy ennél a típusnál már a harmadik generáció szakképzettséget szerzett. A negyedik generációban pedig már általánosabb a középszintű szakemberek jelenléte (elsősorban nem termelő ágazatban), sőt, értelmiségi is akad. Ebben a típusban nagyon erős a foglalkozási és az iskolázottsági mobilitás is, aminek alapját a kiinduló helyzet különbségében látjuk.

Fontos lenne választ keresni arra a kérdésre, hogy a pünkösdi hitnek volt-e szerepe ezekben a mobilitási folyamatokban. Annyi kétségtelen, hogy közvetlen hatás sehol sem mutatható ki. Figyelemre méltó azonban, hogy az első családtípus gyors világi előmenetelt nem mutató tagjai közül sokan váltak a Közösség funkcionáriusává, gyülekezetvezetőkké vagy presbiterekké. Hasonlóképpen fontos szerepet játszanak a mozgalomban az utolsó típus tagjai is, azzal a különbséggel, hogy ők a világi úton is az értelmiségi foglalkozásokig jutottak. Ezek a tények azt jelzik, hogy mindenképpen érdemes lenne alaposabban kutatni a hit és a társadalmi mozgások közvetett összefüggéseit.

Két személy – apa és lánya – van a gyülekezetben, akik a fentiektől eltérő, de paraszti származású családtípust képviselnek. A két első generáció itt stabil parasztgazdasággal rendelkezett: valamivel több mint tíz holddal. A mezőgazdaság szocialista átszervezése erősen sújtotta őket. A pünkösdi hit a harmadik generációban jelentkezett, és erős ellenérzésre talált a családon belül. Nem akarunk messze menő következtetéseket levonni, de ezt is illusztrációnak tekintjük ahhoz a feltevésünkhöz, hogy *bizonyos gazdasági szituációk kedveznek, mások nem kedveznek a pünkösdi hit terjedésének.*

Végül is a gyülekezet többsége az alsóbb paraszti rétegekből származik. Ez magyarázattal szolgál arra is, miért jellemzi ezeket a családokat a magas gyerekszám. A sok gyerek a gazdasági cselédek és a napszámosok esetében nem nyugót, hanem gazdasági támaszt jelentett a szülőknek, különösen öreg napjaikra. A harmadik paraszti eredetű családtípusban a gazdálkodás sok munkáskezet igényelt, így a gyerekek munkaerőt is jelentettek a családi gazdaságban. (A további két típusban a gyerekek száma kevesebb.)

A gyülekezeti tagok *anyagii helyzetéről* több mutató segítségével próbálok képet adni. Az egy főre jutó jövedelem megállapításához 14 családról alít rendelkezésemre elegendő adat. Ezekben a családokban összesen 30 gyülekezeti tag él 38 hozzátartozójával. Az egy főre jutó jövedelem medián-értéke 1432 Ft; a legalacsonyabb 990 Ft, a legmagasabb 4050 Ft. (Az utóbbi egy fiatal gyermektelen házaspár adata.) Az érintett 68 személy fele a medián körül helyezkedik el: 1070 Ft és 1890 Ft között.

Hájközösdásul szolgáljon, hogy *A lakosság jövedelme és fogyasztása 1970–1986* (KSH, Budapest, 1987) című kiadvány adatai szerint 1975-ben az egy főre jutó személyi nomináljövedelem (természetbeni juttatásokkal együtt, de társadalmi juttatások nélkül) évi 25 705 Ft, azaz havi 2142 Ft volt, az állami iparban az átlagbér havi 2881 Ft. (A szerk.)

A 14 család közül csak négy foglalkozik állattartással: sertést, baromfit és két helyen galambot tenyésztenek – kizárólag saját szükségleteik kielégítésére. Közülük három a négy legalacsonyabb jövedelmű család közé tartozik; a negyedik pedig legkésőbb költözött N.-be a tagok közül.

Különösen magasnak tekinthetjük a gyülekezetben az egy főre jutó jövedelmet, ha tekintetbe vesszük, hogy a gyerekek száma az átlagosnál magasabb.¹⁷ Abban a nyolc családban, ahol csak kiskorú (eltartott) gyerekek vannak, az anyák vagy gyermekgondozási segélyen vannak vagy háztartásbeliek. Az egy főre jutó jövedelem itt tehát egyedül a családfő keresetétől függ – ez pedig gyakran igen magas:

egy fő keres	3500	Ft-ot,
egy fő keres	5000-5500	Ft-ot,
hat fő keres	5600-6000	Ft-ot.

(A családi pótlékot ebbe természetesen nem számítottuk bele.)

A tagok többsége saját házában lakik. Az utóbbi években négy házat építettek. Az építkezés túlnyomórészt saját munkaerővel folyt minden esetben – elsősorban a családtagok, másodsorban a hittestvérek segítségével. Három helyen terveznek házépítést, egy helyen pedig toldást. Általában nukleáris családok élnek együtt.

A lakásokban és házakban a laksűrűség a következőképpen alakul:

¹⁷ Bár a mérőszám és az időpont kissé eltérő, Horváth Zsuzsa megállapítását mégis nagymértékben valószínűsíti, hogy 1977-es KSH-adat szerint (*Élet-színvonal 1960–1980, Statisztikai időszaki közlemények*, 488. kötet) az egy főre jutó személyi jövedelem átlaga a gyermektelen háztartásokban 3210 Ft, az egygyerekeseknél 2397 Ft, a gyerekek számának növekedésével csökkenve rendre 1980 és 1617 Ft, a négy- és többgyerekes háztartások tagjainál pedig már csak 1107 Ft volt. (A szerk.)

öt helyen	1,0-2,3	fő/szoba,
hét helyen	2,3-3,0	fő/szoba.
egy helyen	3,3	fő/szoba.

Ez szintén jobb, mint az országos átlag ¹⁸

A házak és a lakások közül kilenc komfortos vagy össz-komfortos, egy félkomfortos, egy pedig komfort nélküli (a többi ismeretlen). Egy helyen távfűtés van (budapesti szövetkezeti lakás), négy helyen széntüzeléses központi fűtés, egy helyen gázkonvektor, két helyen olajkályha, egy helyen olaj- és széntüzeléses kályhák, egy helyen csak szénfűtéses kályha. A konyhai tűzhelyek hat helyen vezetékes gázzal, egy helyen pedig palackos gázzal működnek.

Öt gyülekezeti tagnak van személygépkocsija.

Ez a kép kétségtelenül jobb anyagi helyzetet mutat, mint az országos átlag. Mivel azonban a tagság egyharmadáról nincs adatunk, ezt nem jelenthetjük ki biztonsággal a gyülekezet egészéről.

A *kulturális helyzetet* 12 család – összesen 28 tag – adatai alapján közelítjük meg. (A hiányzó adatok itt is az idősebbekre vonatkoznak elsősorban.)

A kulturális felszerelési tárgyak közül a rádió általános, a televízió azonban nem. Utóbbinak az az oka, hogy az idősebbekben még erősen él az a hagyományos nézet, hogy a hívőknek el kell zárkózniuk a „világtól”, és különösen a szórakozások minden fajtájától. A fiatalok azonban felismerik a televízió jelentőségét az ismeretterjesztésben; legalább a gyerekek kedvéért megveszik. A lemezjátszó és

¹⁸ Ezt az állítást a lakások mérete híján nem lehet pontosan értelmezni, mert a lakáshelyzetre vonatkozó KSH-adatok más szerkezetűek. Az „A lakosság életszínvonala 1970–1975 (1975. előzetes)” c. kiadvány (KSH, Budapest, 1976. március 4.) szerint 1975-ben a fővárosi népességből átlagosan 163, a többi városban 169, a községekben pedig 158 fő jutott 100 szobára. (A szerk.)

a magnetofon elterjedtebb, mint az országban általában: kilenc családnál van legalább az egyik.

A családok könyveinek száma különböző, de ha 100 kötetnél kevesebb, akkor általában ennek legalább fele nem „világi” irodalom.

11. táblázat

A gyülekezet tagjainak könyvállománya

A könyvek száma	Az adott számú könyvvel rendelkező családok száma
1- 20	1
21- 50	3
51- 100	4
101-200	3
200-nál több	1

A hívó irodalmon túl szép- és szakirodalmat is olvas négy személy; csak szépirodalmat, de jelentősebb mennyiségben hét személy; vegyesen hívó és világi irodalmat, de kevesebbet kilenc személy; további nyolcan pedig szinte kizárólag hívó irodalmat olvasnak. A gyülekezetek nincsen olyan tagja, aki egyáltalán ne olvasna, hiszen a hívőknek minden nap kezükbe kell venniük a Bibliát. A világi irodalomból a polcokon megtalálhatók Th. Mann, Goethe, Thackeray, Kant, Selye könyvei és sok különféle lexikon.

A gyülekezet tagjait általában az iskolázottsági szinthez képest is magasfokú műveltség, olvasottság jellemzi, ami legközvetlenebbül a beszédképességben jelentkezik. Leggyakrabban említett olvasmányaik elsősorban a magyar, másodsorban a világirodalom klasszikusaihoz fűződnek. A leggyakrabban említett írók: Jókai, L. Tolsztoj, Victor Hugo; a költők közül Petőfi, Arany, Ady, Várnai Zseni.

A vallásos könyvek többsége nem hazai kiadás, hanem az Evangéliumi Iratmissziótól érkezik: Nyugat-Németor-

A vallásos könyvek többsége nem hazai kiadás, hanem az Evangéliumi Iratmissziótól érkezik Nyugat-Németországból, Svédországból, az Egyesült Államokból stb. általában több példányban. A küldemények személyre szólóak; a többletpéldányokat a tagok elcserelik egymás között. Akinek nem jutott, annak kölcsönadják. A gyülekezet létrehozott egy könyvtárat is, amely jelenleg kb. 180 kötetes. Kizárólag vallásos szépirodalmat és kézikönyveket gyűjtenek. Utóbbiakat a gyermekbibliakör-vezetők számára szerezték be.

A szórakozások között a zenének elsődleges és csaknem kizárólagos szerepe van. A zenehallgatás lehetőségét a lemezjátszó, a magnetofon és a hangversenylátogatás nyújtja. Néhányan hangversenybérletet is vettek az elmúlt évadokban. A zeneszerzők közül Bachot, Beethovent, Wagnert és Händelt kedvelik leginkább. Az aktív zenélés, a zenetanulás és a gyerekek taníttatása is gyakori, de ez nemcsak erre a gyülekezetre jellemző, hanem az egész közösségre.

Újabban kezd a nyelvtanulás fele fordulni az érdeklődés. Ennek egyik motiválója az is, hogy gyakran látogatnak Magyarországra – és az n.-i gyülekezetbe is – külföldi pünkösdi hívők.

Moziba, színházba csak a fiatalok járnak el, de ők is nagyon ritkán; az idősebbek ezt még ma is erősen ellenzik. A szórakozás egyéb fajtái nem megengedettek.

A sportolással szembeni attitűdök is különbözőek a két generációnál; de jelenleg kiránduláson kívül más nem fordul elő.

A kulturális helyzet közvetettebb jellemzői a lakások bútorai, berendezési tárgyai. A bútorok hagyományosak, és túlnyomórészt rossz állapotban vannak három családnál; új vagy jó állapotú kombinált bútor van négy családnál; új,

modern bútor öt családnál. Ha a kereső, de a szülőkkel élő gyerekek szobáit külön lakásegységnek tekintjük, akkor az utóbbi számot kettővel kell megnövelnünk.

A lakberendezés e kategóriái nem fedik az egy főre jutó jövedelem szerinti csoportokat, tehát a berendezést nem tekintjük egyszerűen az anyagi helyzet mutatójának.

Mind a hagyományos, mind a modern bútorok szekrényeinek van általában üveges része. A vitrint azonban a 12 család egyikében sem a megszokott módon, dísztárgyak tartására használják, hanem mindenütt könyveket tartottak benne.

A lakásokban a hívó irodalmon kívül nemigen van olyan tárgy, amely a család hitére utalna. Mindössze két esetben láttam Biblia-idézetet a falon. A lakások dísztárgyai a következő csoportokba sorolhatók: bekeretezett családi fényképek (két családnál láttam többet belőlük), művészi értéket nem képviselő kisipari tárgyak, tömegtermelésű tárgyak, házilag készített díszek (pl. subafalvédő – de horgolt terítő nagyon kevés van) és egészen ritkán iparművészeti termékek.

Összefoglalás

A gyülekezeti tagok és családjaik foglalkozási mobilitásuk révén kielégítő anyagi helyzetbe kerültek. Az anyagi helyzet és az erős iskolázottsági mobilitás megteremtette egy magas kulturális szint lehetőségeit. De a tagság műveltség- és ízlésbeli fejlődése nem egyforma a közvetlen és a közvetett mutatók által jelzett területeken. Ez a tény megfelel annak, hogy a közvetett kulturális jellemzők változása általában hosszabb időt vesz igénybe.

Feltevésünk szerint a társadalmi-gazdasági tényezők által kikényszerített inter- és intragenerációs mobilitás és

életformaváltás hívta életre azt a vallási szükségletet, amely a pünkösti hitben talál kielégülést.

E hipotézis ellenőrzésére a hitéletet is vizsgálat alá kell vennünk.

II. A gyülekezet hitélete

Ennek a fejezetnek az anyaga megfigyelésre és a gyülekezeti tagoktól kapott információkra támaszkodik. Az elemzés – a dolgozat alapvető céljának megfelelően – nem terjed ki a teológia szintjére, és lényegében továbbra sem valláskritikai, hanem szociológiai jellegű.

A gyülekezeti tagok előző vallása

A korábbi és a jelenleg vallott hit között tartalmilag, de hitéleti aktivitásban is változatos különbségek vannak az egyes tagok esetében. A gyülekezet a tagok előző vallása szempontjából a 12. táblázat szerint oszlik meg (hat személy adata ismeretlen).

12. táblázat

A gyülekezet tagjainak előző vallása

Vallás	fő
Római katolikus	5
Református	8
Evangélikus	5
Baptista	2
Élő Isten Gyülekezete	1
Kereszteletlen	19
Összesen	40

Megjegyzés: A „keresztetlen” azt jelenti, hogy a tagok születésekor szüleiik baptisták vagy pünkösti hívők voltak, s így gyermeküket nem keresztelték meg.

Az egyik volt baptista és az Élő Isten Gyülekezetének tagja előzőleg református, illetve római katolikus volt. A szabadegyházakban általában kevés a megtérített katolikus; ennek oka feltehetően a hitelvek közötti nagyobb különbség. A pünkösdi hithez legközelebb álló tanításokat az Élő Isten Gyülekezete és a baptisták hirdetik.

Nézzük meg, hogyan oszlott meg 1941-ben vallási szempontból azoknak a községeknek a lakossága, ahonnan többen kerültek a vizsgált gyülekezetbe (13. táblázat).

13. táblázat

*Felekezeti megoszlás a tagok korábbi lakóhelyén,
1941-ben**

Helység	Vallás			
	Római kat.	Református	Evangélikus	Egyéb
Békés**	15,3	76,2	4,9	1,7
Kőröstarcsa	5,0	87,1	6,5	0,9
Mezőberény	8,9	27,1	62,2	0,4
Újkenéz (Szabolcs m.)	11,4	79,2	0,1	0,0
N.	61,3	30,1	3,6	1,9

* Százalékarányok az 1941. évi népszámlálás adataiból.

** Bélmegyer 1941-ben még Békéshez tartozott.

Az érintett községek tehát – N. kivételével – protestáns többségűek voltak. A három Békés megyei helységben már a harmincas években volt gyülekezet, és Újkenézt is érintették már vallásos mozgalmak (bár pünkösdi gyülekezet csak 1961 óta van). N.-ben a többség katolikus, de régóta élnek itt baptisták: már 1941-ben 136-an voltak, ma kb. 200-an vannak. (Ezt jelzi a táblázatban az „egyéb” kategória viszonylag magas aránya.)

Míndezek alapján nem állíthatjuk azt, hogy a pünkösdi mozgalom központjai kizárólag protestáns többségű közsé-

gek lettek volna, vagy ma azok lennének. Például a Pest megyei Tápiószőlő (ma Süllyás) a harmincas években fontos pütkösdői község, ugyanakkor katolikus többségű (1941-ben 90,6 %) volt.

A gyülekezet életében a hitbeli életut hatása nem tapasztalható: a tagok semmilyen szempontból nem különböznek el a korábbi vallásuk szerint.

A gyülekezet hitélete

A gyülekezet *imaháza* a község főutcáján van. Egyik falával egy hívő család házához támaszkodik. Felirat nincsen rajta, amelyből funkcióját kívülről meg lehetne állapítani.

Az épületben az imatermen kívül két kisebb helyiség van, továbbá egy előszoba a kabátok elhelyezésére és mellékhelyiség. A kisebb szobák egyike a gyermek-bibliakörnek ad helyet, a másikban pedig kisgyermekes anyák szoktak ülni a gyülekezeti alkalmakkor. Innen figyelemmel kísérhetik a foglalkozást, és gyermekeik nem zavarják a gyülekezetet.

Az imaterem egy kb. 6x9 méteres helyiség. Egyik rövidebb fele mentén mintegy 20 cm magas emelvény van. Ezen áll oldalt a mikrofonnal ellátott szószék¹⁾; közepén pedig egy hangfal, rajta néha vázában virág. Fölötte a falon sötétre pácolt fából készült kereszt lóg, amely mögött lámpa van elrejtve. A szószék előtt, de már nem az emelvényen, elektromos orgonát helyeztek el. erősítő-berendezéseivel együtt. A terem további berendezése 62 szék a

¹⁾ A szószék fából készült, derékmagasságnál kissé magasabb lapú. A vízszintes lapja kb. 30 cm széles. Függőleges lapja kétoldalt mintegy 120 fokos szögben megtorlik. Ettől az építmény némileg kis fürkhöz hasonló.

látogatók számára.²⁰ Minden széken van egy imapárnácska.²¹ A falon egy óra és üveglapra festett feliratok: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan”; „Istennek beszéde élő és ható!”, „A Mester itt van és hív téged...”; „Krisztus váltott meg minket”. A bejáratnál egy falba süllyesztett perselyen a következő felirat van: „A jókedvű adakozót szereti az Isten.” Az imatermet fénycsövekkel világítják, fűtése pedig központi fűtéssel történik.

Az imaterem ülésrendjének nincsenek általános szabályai. A nagyegyházi szokásnak, hogy a férfiak és a nők más-más oldalon ülnek, elég erősen megmaradtak a nyomai. Az oldalak közötti keveredés abból adódik, hogy a házaspárok egy részének tagjai egymás mellett foglalnak helyet. Inkább a nők ülnek át a másik oldalra. Néhány tagra jellemző csak a helyhez való ragaszkodás, a „környék” tartása azonban a gyülekezet túlnyomó többségére. A hely megválasztásával szemben a legnagyobb közömbösséget néhány fiatal mutatta. Ülőhelyet fenntartani sosem szoktak a gyülekezetben.

A gyülekezeti *foglalkozások rendje* a következő:

- vasárnap de. 9.00–10.00 imaóra, ugyanakkor a gyerekeknek bibliakör;
10.00–11.30 istentisztelet;
- du. 5.00– 6.30 istentisztelet;
- kedd este 7.00– 8.00 imaóra, illetve havonta egyszer testvéri óra;
- csütörtök este 7.00– 8.30 bibliaóra;
- péntek este 7.00– 8.30 ifjúsági óra.

²⁰ A székek a következőképpen helyezkednek el: a szószékkel szemben jobb oldalon öt sorban öt-öt szék, bal oldalon hat sorban négy-négy, a hátsó fal mentén pedig egy sorban 13. Mivel az imaterem bejárata a bal oldali falnak csaknem a végén van, a hátsó sor és a két oszlop között éppen annyi hely marad, ahol a tagok közlekedhetnek.

²¹ Az imapárnácska tulajdonképpen egy kispárnahuzat, amelyet bútorvászonból készítettek.

A foglalkozások időtartama nincs szigorúan megkötve, lehetnek hosszabbak vagy rövidebbek is.

Az imaházba kb. tíz perccel a kezdés előtt érkeznek az első látogatók. Miután kabátjukat levették, mindjárt bemennek az imaterembe, és helyet választanak maguknak. Kézításkájukat, illetve a közelben lakók a kezükben hozott Bibliát és énekeskönyvet leteszik, a széken lévő imapárnácskát a szék elé, a földre terítik és letérdelnek rá. Arcukat eltakarják a kezükkel, behunyt szemmel, halkán vagy magukban imádkoznak. Az imádkozás mindig hasonlóan történik. Az összejövetel kezdetét az orgonista jelzi, néhány taktusos szignállal. Ekkor mindenki felkel, az imapárnácskát visszateszi a székre, és leül.

Az összejövetelekről rendszerint sokan elkésnek. Ennek a jelenségnek a kritikájával senkinél sem találkoztam. Az elkésők magukban rövid imát mondanak a helyükön, mielőtt bekapcsolódnának a foglalkozás menetébe.

Mielőtt a foglalkozások leírását adnám, néhány, a gyülekezetben használatos *kifejezést* kell megmagyaráznom.

Az összejövetelek önkéntes szerepléseit, amelyek a gyülekezet épülését célozzák, *szolgálatoknak* nevezik. A megfigyelésem szerint a szolgálatok következő fajtái fordulnak elő: ígehirdetés; Biblia-részlet felolvasása, elmondása, magyarázása; hívő vagy világi szerző versének, prózai írásának felolvasása vagy elmondása; egyén vagy csoportos éneklés; szóló vagy csoportos zeneszám hangszeres előadása; bizonyosságtétel.

A „bizonyosságtétel” magyarázatát B. G.-től idézem: „Az Ige szerinti bizonyosságtétel az, amikor mi tanúságot teszünk a hitünk mellett. Elmondjuk azt, hogy nekem milyen megtapasztalásom volt ezen a téren. A gyülekezeti bizonyosságtétel, amikor valaki föláll, és bizonyágot tesz, ez olyan jellegű kellene hogy legyen, ami szintén személyes megta-

pasztalás a közelmúltban. Ezenkívül aztán még van olyan is, hogy igei bizonyágtétel, hogy a napi vagy a heti ige olvasása közben mi volt neki vagy ami megragadta, ami foglalkoztatja...” Lényege tehát az, hogy a hívó a saját életének közelmúltban lejátszódó eseményét mondja el, amelyben Istennek szerepet tulajdonít, vagy olyan problémáját, amelyre a Bibliában talált megoldást. Az elhangzó bizonyágtételek nem mindig felelnek meg ennek a követelménynek: régi történetek, más emberek életének eseményei is előfordulnak. Az igei bizonyág ritkább. Bizonyágnak nevezik a nem pünkösdhívőknek tett hitvallást is.

A zenei szolgálat kevés, mivel zenekara nincsen a gyülekezetnek; az ifjúság kamarakórusa megalakulóban van. A szavalatok a leggyakoribbak.

A szolgálatok egy részét előre bejelentik a foglalkozás vezetőjének, a többire pedig alkalmi jelentkezés után kerül sor. A gyülekezet általános „köszönjük”-kel nyugtázza a szolgálatot.

Az istentiszteletek, imaórák és bibliaórák hasonlóan kezdődnek. A foglalkozás vezetője bejelenti, hogy hányas számú éneket fogják elénekelni. Az éneket orgona kíséri. Ezután a vezető név szerint felkér valakit, hogy kérjen áldást az összejövetelre. Az egész gyülekezet feláll, az áldáskérő rövid imát mond fennhangon, a többiek halkán vagy magukban imádkoznak.

A vasárnap délelőtti *istentisztelet* általában újabb közös énekléssel folytatódik, majd néhány gyerek mondja el a gyülekezet elé kiállva az aznapi bibliakörre megtanult Biblia-verset vagy „aranymondást”. Ezután adnak alkalmat a bizonyágok elmondására. Az igehirdetést többnyire megelőzi még egy ének. Az igehirdető foglalja el a vezető helyét a szószéknél, megkéri a gyülekezetet, hogy álljanak

fel, majd fennhangon imádkozik: áldást kér az igehirdetésre. Egy-két részletet olvas fel a Bibliából. Aztán a gyülekezet leül, ő pedig elmondja az elhangzott igékhez kapcsolódó gondolatait. Az igehirdetés rendszerint fél-háromnegyed órás. Utána feláll a gyülekezet, és halkán vagy magában imádkozik. Közben néhányan általában legalább tízen egymás után fennhangon imádkoznak. Az imában az igehirdetés lényeges gondolatait reprodukálják. Ha elfogytak az egyéni imádkozók, mindenki leül, és a vezető kijelöli a következő éneket. Az ének alatt gyűjtést rendeznek: a pénztáros hordja körbe a perselyt. Az adakozás önkéntes, mértéke nincsen megszabva. Végül a gyülekezet újból feláll, s a vezető felkér egy-két tagot – többnyire név szerint –, hogy rövid imában adjon hálát az összejövetelért. Befejezésül a gyülekezet áment énekel (mindig ugyanarra a dallamra), a vezető pedig néhány szóval bezárja az összejövetelt. Leggyakrabban a következőt mondja: „Az Atyának szeretete, az Úrjézus kegyelme és a Szentléleknek közössége legyen és maradjon velünk örökké!”

A vasárnap délelőtti istentisztelethez kapcsolódik minden hónap első vasárnapján az úrvacsoravétel. Csak gyülekezeti tagok részesülhetnek benne; felállással jelzik, akik kérik. A lelkész hordja körül előbb tálcán a megtört kenyeret, majd kehelyben a bort. Utána esendes ima van.

A délutáni istentisztelet kevésbé különbözik a délelőttiétől. A szolgálatok azonban túlnyomórészt ekkor hangzanak el. Délután csak havonta egyszer rendeznek gyűjtést az építendő új imaházra.

A gyülekezet szokásai közé tartozik, hogy az összejövetelek után a tagság együtt marad az imateremben. Először is mindenki köszönt mindenkit kézfogással és „Békesség!”-gel, nemeken belül hittestvéri csókkal. Imaházon kívüli találkozásoknál is ez a köszöntési forma általános. A „Békesség!” mellett használatos még „Az Úrjézus áldjon

meg!” vagy „Áldjon meg az Úr!” üdvözlési formula. A gyülekezeti tagok tegeznek egymást, nagy korkülönbség esetén az idősebbeknek kijár a „tetszikezés”. Egyes szám harmadik személy használatakor és nem közvetlen megszólításakor (pl. imára felkéréskor) a vezetéknev után a „testvér”, illetve „testvérnő” kifejezést teszik. Közvetlen beszélgetésben a fiatalabbak egymást általában keresztnéven szólítják, az idősebbeket pedig vezetéknevükön és „nénizve”, „bácsizva”. Magázás nem fordul elő gyülekezeti tagok között. A köszöntések után mintegy tíz-húsz percig kisebb csoportokban beszélgetnek magánéletük apróbb eseményeiről. Ez a rövid együttlét szinte kötelező mindenkire nézve. De a beszélgetésnek tartalmilag tulajdonképpen nincs jelentősége – hiszen a szomszédok is beszélgetnek, akik nap mint nap találkoznak –; tényleges szerepe az, hogy a hittestvéri szeretet realizálásának egyik formája.

Az *imaórákon* a vezető és az igehirdető ugyanaz a személy. Itt a nyitó ének után az áldáskérő ima gyakran elmarad, illetve egybeolvad az igehirdetést megelőző imával. Az igehirdetés rövid, szinte csak témául szolgál az egyéni imáknak. Csak imaórákon fordul elő az együttes ima, amikor mindenki egyszerre imádkozik hangosan. A befejezés ugyanúgy történik, mint az istentiszteleteken.

A *bibliaórát* mindig a lelkész tartja. A bevezető rész énekből és áldáskérő imából áll. A bibliaórák többsége a Biblia folyamatos olvasásával és magyarázatával foglalkozik. A magyarázat az elolvasott részeknek más részekkel való kapcsolataira világít rá, és történeti kutatások eredményeit felhasználva vázolja föl a bibliai események korabeli körülményeit. A tagok kérdéseket tesznek föl, megbeszélnek a felmerülő problémákat. A bibliaórák egy másik fajtája az, amikor azonos témakörű részekről van szó. A bibliaóra is egyéni imákkal, hálaadással és a szokásos befejezéssel ér véget.

Igék, igehirdetés

Az *igék* nemcsak az összejöveteleken, de a köznapi beszélgetésekben is fontos szerepet kapnak. A gyülekezeti tagok igen ismerik a Bibliát, gyakran idéznek belőle. A családokban minden felnőttre legalább egy Biblia jut.

A vizsgálat során igyekeztem megállapítani, hogy a Biblia mely részeit tartják a legfontosabbaknak. Az Ószövetséget kevesebbet forgatják, mint az Újszövetséget. A 39 könyv közül mindössze 16-ot említettek; A zsoltárok könyvéből és Ézsaiás prófeta könyvéből hat-hat, a Példabeszédek könyvéből négy szövegrészt. Az Ószövetségnek nincsen olyan részlete, amelyet többször is idéztek volna a gyülekezetben a vizsgálat idején, amelynek tehát kiemelt jelentőséget tulajdoníthatnánk.

Az Újszövetségnek ezzel szemben négy rövid levél kivételével csaknem minden fejezete nemcsak említésre, de többszörös idézésre került. Jelentőségüket az előfordulás gyakorisága és súlya alapján mértük (14. táblázat). A táblázatban a szövegek jelentőségük sorrendjében követik egymást, a súlyozott pontszámok alapján.

Az evangéliumok jelentősége túlsúlyban van a levelekkel szemben, ez azonban nem eredményez anti-paulinus felfogást a gyülekezetben. Mint a továbbiakban látni fogjuk, inkább csak bizonyos szelekció ervenyesül a paulinus tanításokkal szemben.

A legtöbbször idézett, „legkedveltebb” Biblia versek a következők:

- „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16).

14. táblázat

Az Újszövetség egyes részeihez való viszony mutatói

A részek címe	Idézett terjedelem arány*	Legkedvesebbnek választja	Igehirdetésben idézett versek száma	Interjúban	Súlyozott pontszám
Súlyozási arány	1	2	3	1	
Máté evangéliuma	2,1	1	5	12	31,1
János evangéliuma	1,6	5	-	8	19,6
Lukács evangéliuma	1,2	-	3	7	17,2
Apostolok cselekedetei	1,4	2	2	5	16,4
Pál levele a rómaiakhoz	1,4	1	2	6	15,4
Márk evangéliuma	1,4	-	1	5	9,4
Jelenések könyve	0,3	2	1	2	9,3
Pál első levele a korinthusiakhoz	2,1	-	1	4	9,1
Péter második levele	0,2	2	1	-	7,2
A zsidókhöz írt levél	0,1	-	2	-	6,1
Pál levele az efezusiakhoz	1,0	-	1	2	6,0
Pál első levele a thesszalonikiakhoz	1,0	-	1	2	6,0

* A fejezetből idézett versek számának és a fejezet oldalakban mért terjedelmének hányadosa.

- „Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé az élet világossága” (Jn 8,12);
- „Térjete meg és keresztelkedjete meg valamennyien Jézus Krisztus nevében, bűneitek bocsánatára, és megkapjátok a Szentlélek ajándékát” (ApCsel 2,38);

- „Kérjétek és adatik nektek” (Mt 7,7; Lk 11,9).
- „kegyelemből van üdvösségetek a hit által, és ez nem töletem van: Isten ajándéka ez” (Ef 2,8);
- „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok, és meg vagytok terhelve, és megnyugvást adok nektek” (Mt 11,28);
- „Megteltek mind Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogyan a Lélek adta nektek, hogy szóljanak” (ApCsel 2,4);
- „aki mindvégig kitart, az üdvözül” (Mt 10,22; 24,13; Mk 13,13);
- „Menjete el tehát, tegyetek tanítványá minden népet” (Mt 28,19);
- „szeressétek ellenségeiteket” (Mt 5,44; Lk 6,27);
- „senki se fizessen a rosszért rosszal” (Rom 12,17; 1Thessz 5,15);
- „Éljétek egymással békességben” (1Thessz 5,13);
- „Ki milyen lelki ajándékot kapott, úgy szolgáljatok azzal egymásnak” (1Pt 4,10);
- „Imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok” (Jak 5,16);
- „örüljétek és ujjongjatok” (Mt 5,12);
- „Tiszta és igazi kegyesség az Isten és Atya előtt: ez meglátogatni az árvákat és az özvegyeket nyomorúságukban” (Jak 1,27);
- A hívőknek „minden szabad, de nem minden használ” (1Kor 10,23).

Az *igehirdetés* nemcsak a lelkipásztor privilégiuma a gyülekezetben; rajta kívül még nyolc férfitag váltja egymást rendszeresen ebben a szolgálatban. Általában negyed-évre előre készítik el a beosztást, hogy kire mikor kerül sor. Így mindenkinek elegendő ideje van a felkészülésre. Az istentisztelet-vezetést ugyanígy beosztják előre – további két férfi csak ebben vesz részt. Körülbelül hat-nyolc éve alakult ki ez a rendszer. Jórészt az a szükség hívta életre, hogy a lelkipásztorok többségének más funkciókat is el kell látniuk a Közösségben (pl. körzetvezető, központi munka), ezért sokszor nem tudnak megjelenni a gyülekezeti alkalmon.

Az igehirdetők szabadon választják meg, miről akarnak beszélni. A választás legfontosabb motívumait így foglalják össze: „Egyszerűen tisztázni, szóval látni kell ezt, hogy egy gyülekezetnek milyen igényei vannak tanítás vonatkozásában vagy bármilyen vonalon is, és hát hol tart a gyülekezet. A másik pedig az, ami hát közvetlen dolog, hogy megtudjam azt, hogy valóban, hogy Isten szólni akar ezen keresztül a gyülekezethez. Namost ez olyan módon történik... ezt nem úgy kell elképzelni, hogy itt most itt vagyok a szobába, azt hallok egy hangos szót vagy valami.” (S. P.) Mindenestre „az ember imádkozik azért a témáért” (B. G.).

A témaválasztás nehézségén tehát isteni segítség vezeti át az igehirdetőt. B. G. így beszél erről: „Nagyon sokszor tapasztaltam azt, hogy valamivel fölkészültem, úgy éreztem, hogy nem megy, nem megy a dolog. És közvetlen előtte való délelőtt vagy este annyira meglepődtem, mert egy annyira új témát kaptam gondolatba. (...) Például egy igevers, úgy szinte beszáguld az ember eszébe, mint neked egy régen megtanult vers... és azok az odatartozó igék megnyíltak előttem... mintha számba rágták volna, és mint-hogyha valaki diktálta volna –, azt se tudtam, hogy namost

mit jegyeztek. (...) És akkor volt, amikor tényleg Istenre tudtam hagyatkozni, és amikor a Szentlélek szohoz juthatott az életembe... ehhez egy olyan kitisztult légkör, kitisztult szellemvilág szükséges. Itt is nagy szükség van arra, hogy az embernek például nagyon kifinomult érzéke legyen Istennel kapcsolatosan.”

Az igehirdetők felkészülési módszere különböző. S. P. például teológiai és egyéb segédleteket (lexikon stb.) keres a kiválasztott Biblia-részlethez. Mondanivalóját vázlatpontokba szedve rögzíti, jegyzeteit magával viszi a szöszékre is. B. T. csak az igehelyeket jegyzeteli ki magának, és „mondjuk, ami még eszembe jut vele kapcsolatban, vagy ott, ugye, vannak idézetek alatta, vagyis hát utalás másik helyre”.

A tagságnak az igehirdetővel szemben támasztott elvárásait B. G. foglalta össze: 1) „Bibliaismeretnek lenni kell.” 2) „Azokat a gondolatokat, amiket Isten ad, megpróbálni érthetővé tenni mások számára – de ez nem mindig olyan egyszerű. Mert nálunk is sok egyszerű ember van, még tanulatlanok is, és valaki elkezd magas szinten beszélni, nem biztos, hogy megértik a testvérek. Most azt úgy kell elmondani, hogy viszont ha ott olyan van, aki igényesebb, az is nyerjen valamit, de az is, aki a legegyszerűbb.” 3) „Nagyon is jó, hogy ha van bölcsesség és értelem, tanultság is párosult ehhez. (...) Egyszerűen megjönnek a gondolatok, de [ha] nem tudom kimondani vagy rosszul ejtem ki a szavakat, ez másra, egy olyan emberre rossz hatással van. Hiába mondom én jó gondolatokat, de suksüködök, meg ehhez hasonló –, talán ezekbe belekapaszkodik vagy annyira allergiás már ezekre a szavakra: »mit, a csodába, maradt volna ülve« stb., ez egybe le is rombolja benne talán a jó gondolatokat.” 4) „De ez mind csak pontos készülést jelent, ez még nem adja a tartalmat

meg. Elmondják, és hallgatják a testvérek, jó is, jól fölépített, szép... de nem hat azzal az erővel, amit tényleg a Szentlélek tud egyedül adni.” Ez az utóbbi a legfontosabb elvárás az igehirdetéssel szemben: hogy meggyőződéssel adják elő, és ez a hallgatóság számára is nyilvánvaló legyen. Ennek a követelménynek lényegében mindenki eleget tesz az igehirdetők közül.

A prédikációkban általában a kifejezett nyelvi jelentések vannak túlsúlyban. Egyetlen igehirdetőnél találkozhatunk a metakommunikációs elemek dominanciájával. Beszéde nyelvi szempontból nem mondatokra, hanem szószervezetekre tagolódik. A kommunikációs folyamat lényege ebben az esetben nem a jelentésátadás, hanem bizonyos emocionális töltés közvetítése. A szöveget alkotó szószervezetek pusztán asszociatív bázist nyújtanak a biblikus kifejezések denotátumainak felidézésével.

A többi igehirdető esetében módunk van a jelentésszint elemzésére. Leggyakrabban a konatív beszédet alkalmazzák a prédikációkban. Az igehirdetők többsége olyan szövegrészeket választ ki a Bibliából, amelyek közvetlenül tartalmaznak erkölcsi tételeket, intelmeket. Ennek kifejtése adja prédikációjuk lényegét. Ezekben az esetekben az igehirdetés célja a hallgatóság számára kezdettől fogva nyilvánvaló. A beszéd a jelentésén át emocionális hatást kíván kiváltani. A legjobb adottságú prédikátorok ezt a hangerő és a hangszín eszközeivel is elősegítik.

A következő igehirdetői típust tökéletesen csak egy személy képviseli a gyülekezetben. Az általa előrebocsátott igé mindig egy-egy bibliai történetre utal. A prédikátor ezt a történetet adja elő részletesen. A bibliai szöveget azonban kiegészíti a korra vonatkozó történeti ismereteivel és fantáziájával. Ezáltal az események a jelenben is lehetségessé válnak, a szereplők belső indítékaival a hallgatóság is azonosulhat. A prédikátor mindezt belső emocionális fűtöttség-

gel, mély átéléssel mondja el, amely a kívülállót is magával ragadja. A történet tanulságait csak a prédikáció végén szögezi le. A gyülekezetre gyakorolt hatása mégis kisebb mértékűnek tűnt, mint az előző típusú igehirdetése. Feltételezésem szerint ennek az az oka, hogy mivel nagyobb figyelmet igényel, azért sokkal fárasztóbb is a hallgatóság számára.

A lelkipásztor külön típust képvisel. Prédikációiban referenciális beszéd útján elemzi a megfelelő szövegrészeket. Az általa előrebocsátott ígék rendszerint közvetett módon fejezik ki azokat a gondolat tartalmakat, amelyeket át akar adni a gyülekezetnek. A kifejtésben ő is igénybe veszi a történeti kutatások eredményeit, ezeket azonban nem az igehirdetés „színesítéséhez” használja fel, hanem a tagság ismereteinek bővítéséhez és a Biblia egészének mélyebb megértéséhez. Prédikációinak elsődleges célja mégsem az oktatás, hanem a nevelés. Eszközei azonban mindenekelőtt intellektuálisak, szinte kerüli az érzelmi hatásokat. Ezeket a prédikációkat a tagság nagyra értékeli, de föl kell tételoznünk, hogy hatása az egyes hívőknél nagyon különböző.

A három igehirdetői típus különböző iskolázottsági szinteknek felel meg, bár kétségtelenül kisebb-nagyobb különbségeket figyelhetünk meg az egyéni adottságok szerint is.

Az igehirdetések igyekeznek témájukkal a tagság aktuális problémáihoz kapcsolódni. Mivel így hozzájárulnak a gyülekezet jellemzéséhez, érdemes ismertetni néhány fontosabb témát, amely a vizsgálat idején hangzott el.

- a) Élete során a hívő ember sokaknak tesz bizonyosságot hitéről. Ritkán tapasztalhatja azonban ennek közvetlen hatását, hiszen sokan az ige ismerete ellenére továbbra is hitetlenül élnek. Érdemes-e hát beszélni az embe-

reknek a hitről? Jézus példáját kell követni, aki amikor a földön járt, sok meg nem értéssel találkozott, mégis folytatta munkáját. Istenre kell bízni mindent: a hitetlenek neki adnak majd számot az utolsó ítéletkor.

- b) A mai kor legnagyobb problémája, hogy az emberek nem tudnak igazán kikapcsolódni, pihenni, mert magával ragadja őket a jobb megélhetésért, a pénzért folytatott hajsza. Pedig Jézus mindenkit hív: „Jöjj megpihenni szívemen” (363. ének), de kevesen hallgatnak szavára.
- c) Korjelenség a gyermekek engedetlensége szüleikkel szemben. Pedig a Biblia nem tesz megkülönböztetést jó és rossz szülők között. Így mindenképpen tisztelni kell őket és engedelmeskedni kell nekik.
- d) A hívőknek nem szabad megfeledkezniük arról, hogy Isten gondjukat viseli minden körülmények között. Ezért nem engedhetnek a mindennapi gondoknak, mert ezek elfojtják a hitet. Ha megfáradnak a hitben, magukban kell keresniük a hibát, nem háríthatják a felelősséget másokra vagy éppen a körülményekre.
- e) A munkahelyen és a családban is hívőhöz méltóan kell helytállni, mert az egyes ember magánélete befolyásolja a gyülekezet egészének életét.

Imák

Az *imákat* a foglalkozásokon betöltött funkciójuk szerint négy csoportba sorolhatjuk: vannak áldáskérő (a foglalkozások elején, illetve imaórákon az igehirdetés előtt elhangzó), hálaadó és az igehirdetést követő egyéni imák, továbbá ritkábban előfordul olyan ima is, amely egy konkrét kérés közvetít. Tartalmilag nem mindig észlelhető különbség közöttük; különösen a középső két csoportban gyakori a hasonlóság.

Az áldáskérés és a hálaadás majdnem mindig név szerinti felkérésre történik. A gyülekezet elvárása ilyenkor az, hogy akit felkérnek, az „imádkozzon mindnyájunk nevében, akkor ugye ez azt jelenti, hogy tehat úgy összeszedni, hogy lehetőleg mindenkinek a kérése és a hálaja benne legyen” (E. Gné).

Az *áldáskérő* imák a következő elemeket tartalmazzák:

- hálaadás azért, hogy lehetőség van a foglalkozás megtartására; hogy a megjelentek előhettek;
- annak kérése, hogy mindenki tudjon figyelni, értelmével és szívével befogadhassa, megérthesse az isteni üzenetet, amelyet a szolgálatok közvetítenek;
- az összejövetel Isten dicsőségét és a gyülekezet épülését szolgálja;
- a szolgálattévők (elsősorban az igehirdetők) a Szentlélek erejének áldását kérik;

Isten és Jézus Krisztus dicsőítése

A *hálaadó* imák köszönetet mondanak az elhangzott szolgálatokért, és segítséget kérnek ezek megtartásához; továbbá dicsőítik Istent és Jézust; kérik a gyülekezet elbocsátását békességgel.

Az imában megfogalmazott *konkrét kérések* a legritkább esetben vonatkoznak egy-egy személy problémájára. A vizsgálat ideje alatt elhangzott példák a betegekért, az eltévelyedettekért, a meg nem tértekért szóltak. Ezeket az imákat bárki kérheti a gyülekezettől; az imádkozókat általában a gyülekezetvezető kéri fel.

Az *egyéni* imák egyrészt azt tükrözik, hogy az igehirdetés milyen hatást gyakorolt az imádkozóra – hiszen a számára legfontosabb gondolatokat ragadja ki az imában – másrészt pedig képet ad hitbeli állapotáról a többieknek. Eppen ezért „ha egyenkénti ima van, akkor tulajdonképpen

csak annak kellene, hogy halljuk a hangját, akit megkértek, vagy aki imádkozik. Dehát sokszor nem úgy sikerül (Megfigyeléseim szerint sosem – *H. Zs.*), van, amikor mások is fölbuzdulnak, és akkor beleimádkoznak kissé félhangosan, és akkor nem lehet kíséni. Az lenne az értelme az egyéni imának, hogy egy imádkozik, a többi pedig gondolatba nem magába imádkozik, hanem egy lenne azzal, mint a szólistára odafigyel a többi” (B. G.).

A hitbeli állapot felismerése a következőképpen történik. Akinek nincsen élő hite, az vagy „egyáltalán nem imádkozik, mert annyira úgy érzi, hogy most nincs is miért hálát adnia”, vagy „imádkozik ugyan, de teljesen olyan, mintha olvasná valahonnan, egy teljesen sablonos szöveg, amibe semmi tartalom nincs” (B. Gné). Ilyen esetekben a tagok egymás segítségére sietnek, lelki támogatást nyújtanak egymásnak. „Az a legegészségesebb, ha az illető szól, hogy érzi, hogy neki szüksége lenne segítségre, mert megfáradt meg hitetlen sok területen, vagy netán neheztel valamelyik testvérre valami ok miatt, és akkor az a legegészségesebb, ha ő szól. De előfordul olyan is, hogy meg kell keresni, mert még erre sincs ereje, hogy ezt bevallja. Hát persze, sokszor nehéz ez. Olyan is előfordul, hogy annyira megfárad, hogy nem látja szükségesnek, hogy jöjjön a gyülekezetbe.” (B. Gné)

Nézzünk meg egy példát arra, hogyan kapcsolódnak az imák az igehirdetéshez. Az istentiszteleten az idős Éliről, fiairól és az ifjú Sámuelről beszélt az igehirdető (1Sám 1–4 összefoglalása). Az utána elhangzott imákban a következő reakciók különböztethetők meg:

- egy imádkozó azonosította magát Éli fiaival; bűntudatát fejezte ki;
- egy imádkozó Éli történetében intő példát látott a magán-családi élettel kapcsolatban;

- az imában 1Sám 3,19-re hivatkozott egy imádkozó:
„Az Úr pedig vele volt, és semmit sem engedett földre hullani igéiből.”;
- több imádkozó kifejezte, hogy ebben szeretne Sámuelhez hasonlítani;
- egy imádkozó azért kíván Sámuel módjára élni, mert neki élő kapcsolata volt az Istennel, kijelentést kapott Istentől

Az imák minden esetben kötetlenek, a pünkösdieknek mincsen egyetlen standardizált szövegű imájuk sem: mindig spontánul, legtöbbször előzetes gondolkodás, fogalmazás nélkül mondják. Túlnyomórészt egyes szám első személyben szólnak Istenhez az áldáskérő és a hálaadó imák is

Megfigyelhetők azonban egyénenként visszatérő fordulatok, tipikus szerkesztési formák. Ezeknek stílusa – mint a következő példák mutatják – némileg emelkedettebb, eltér a köznapi beszéd stílusától. Ilyen gyakran ismétlődő fordulatok:

„az estének órájában”;

„az esteli órában”;

„Uram, magasztallak téged”;

„mindenkor hálát kívánok adni neked”;

„magasztal a szívem hálaadással”

„az én szívem hálára kíván nyílni előtted”;

„mindenkor hálaadással járulunk dicsőseges orcád elé”;

„jó dolog téged dicsérni”;

„köszönöm, hogy Te kegyelmes vagy”;

„köszönöm Neked, hogy Te mindig tudod, hogy mire van szükségem”;

- „köszönöm Tenéked, hogy Te nagyon szeretsz”;
- „segíts, hogy mindvégig állhatatos maradjak”;
- „az utolsó idő tudatik be”;
- „kívánok vigyázni”.

Néhány visszatérő szó egy-egy imában az „igen”, a „valóban” és a megszólítás, amely leggyakrabban „Uram”. Ez utóbbi egyeseknél teljesen széttördeli a mondatokat, mivel helyenként minden harmadik szóként szerepel.

A nyelvekenszólás használatában a gyülekezet elfogadja Pál intelmeit (1Kor 14,2;27–28). A vizsgálat ideje alatt összejöveteleken nyelvekenimádkozást nem hallottam.

Énekek

A gyülekezeti összejövetelek állandó elemei az énekek.

Kottás énekgyűjteményeket csak az orgonisták és az énekszolgálatot adó fiatalok használnak. A gyülekezet tagjai mindnyájan a *Hitünk énekei* című, kotta nélküli énekeskönyvvel rendelkeznek. Ebben 618 sorszámozott, cím nélküli vers van. Az alapjául szolgáló gyűjtemények: *Gyermekek öröme, Hallelujah!; Hitünk énekei* (kottás); *Evangéliumi Karénekek; Zengő harangok; A hit hangjai*²². Az énekek dallamvilága angolszász eredetre utal, a magyar népzénétől teljesen idegen, ritmusuk erősen torzult. Folklorikus elemeket szövegükben nemigen tartalmaznak; a magyartalan mondatszerkezetek laikus fordításokról tanúszkodnak.

A *Hitünk énekei* pünkösdhívők számára készített gyűjtemény. Tartalmát túlnyomórészt a baptistáktól, kisebb részben a nagygyeházaktól vették át. A specifikusan pünkösdi hitelveket tartalmazó versek a 10 %-os arányt sem

²² Ez egy baptista énekeskönyv. A többről nem sikerült bővebbet megtudnunk, mivel a könyvtárak zárolt anyagához tartoznak.

erik el. A 618 énekből 479-et mindenki ismer a gyülekezetben – azaz ennyinek a dallamát, hiszen a szövegekhez a könyvet használják.

A gyülekezet tagsága szívesen éneklí ezeket a dalokat az imaházban és otthon is. Az összejöveteleken az igehirdetők és az imádkozók időnként hivatkoznak az előzőleg elhangzott ének szövegére, mégsem állíthatjuk, hogy az ezekben foglalt hitelvek teljesen megegyeznének a tagság által vallottakkal, az egyes hittételek hangsúlyait illetően pedig semmiképpen sem.

Az egyes énekek *népszerűségét* kétféleképpen próbáltam mérni: a foglalkozásokon való előfordulásuk számával és annak alapján, hogy hányan választották legkedvesebbnek a kérdőíveken. Mindössze 84 ének, tehát az ismerteknek alig 20 %-a fordult elő e két módon. Ebből 61-et egyszer, 18-at kétszer, háromat háromszor, kettőt pedig négyszer énekeltek, illetve választottak. Mivel a vizsgálat ideje alatt a foglalkozásokon nem is igen énekelhettek volna több éneket, a választás pedig eléggé szőrt, tartalmi preferenciákat nem lehet megállapítani.

Bizonyságok

Részben az összejöveteleken, részben az interjúkban számos bizonyságot hallottam. A legfontosabbak azok, amelyek egy-egy gyógyulást beszélnek el. Két ilyen esetet írok le a sok közül.

M. J. 1973 júliusában az egyik testvér építkezésénél leestett a tetőről. Azonnal kórházba szállították: a gerince több helyen eltört. Az orvosok először lemondtak az életéről, majd azt állították, hogy ha életben marad is, többé nem végezhet nehéz fizikai munkát. A gyülekezet többször imádkozott érte. M. J. azóta teljesen meggyógyult, és ugyanúgy dolgozik, mint balesete előtt.

J. Iné lába visszeres volt, és harmadszor kapott trombó-
zist. Négy hónapja feküdt már ágyban. „Le akartam am-
putáltatni – meséli –, már magamnak szinte vághattam
volna le, olyan fájdalmam volt, és megtámadta a szívemet.
Ott meg mintha egy kés lett volna keresztülszúrva. Nem
tudom mennyi ideig nem tudtam lefeküdni, csak így ültem
az ágyon, mer’ erről az oldalról a lábam miatt, innet a szí-
vem miatt. És ráadtam magam, hogy nem bánom, hogy ha
levágják a lábamat, olyan kimondatlan (!) fájdalmam volt...
És már akkor nálunk volt a gyülekezet, és mondtam a
gyülekezet előtt, hogy imádkozzanak értem, reggel fogok
menni a kórházba, műtétre, és imádkozzanak, hogyha az Úr
úgy végezte, hogy... hogy még tart itt, akkor adjon erőt,
hogy a műtéten sikeresen tudjak átalmenni. Ha pedig nem,
akkor készítsen el az Úr, hogy előtte meg tudjak állani, ké-
szzen legyek. És akkor úgy felbuzdult a gyülekezet, hogy
egy szívvel-lélekkel olyan imádkozás volt, hogy rögtön
megszűnt a fájdalom a lábamba és a szívembe is. Az olyan
csodálatos pillanat volt nekem, mer addig már én magam is
olyan hitetlen... belémjött a hitetlenség, hogy már nem
tudtam a fájdalomtól. Másnap mentem a kertbe szedni a
krumplit – addig még a konyhát se tudtam feltörölni.” Ez
tíz évvel ezelőtt történt, azóta nem tért vissza a betegsége.

Csaknem mindenkinek van ilyen bizonyága, legfeljebb
a betegségek súlyossága változik az egyes eseteknél.

Az életnek szinte bármely eseményéhez fűződhet bi-
zonyosság: a párválasztáshoz, a házépítéshez, a tanuláshoz
stb.

A következő eset a vizsgálat idején történt egy hatgyer-
mekes családnál. Egy este lefekvés előtt *kivételesen* nem
zárták ki a macskát a lakásból, és nem zárták be az ajtót a
gyerekek és a szülők hálósobája között. Az anya éjjel a
macska nyávogására ébredt, és megérezte, hogy széngáz-
és füstszag van a lakásban. A gyerekek szobájában átizzott